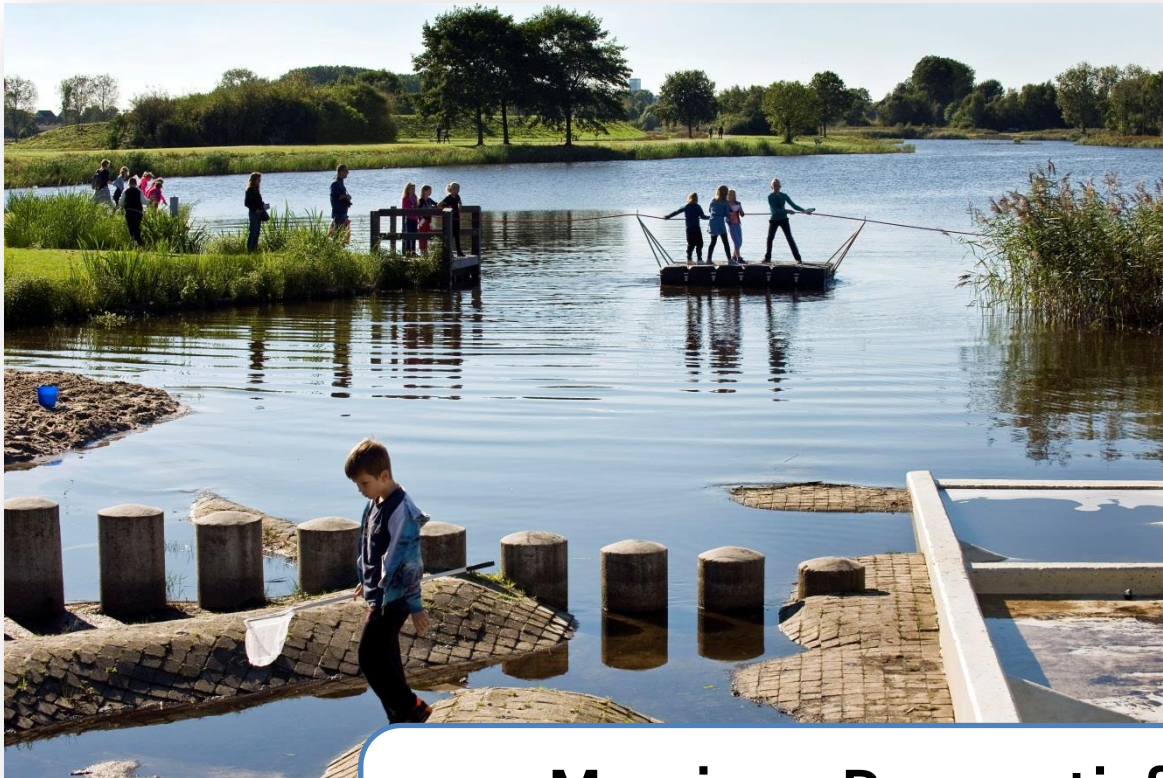

WETHERSKIP
FRYSLÂN

MeerjarenPerspectief 2016-2020

Definitief

Datum: 30 september 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1 Inleiding.....	3
2 Bestuurlijke ambities	5
3 Waterveiligheid	11
3.1 Ambities waterveiligheid	11
3.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen waterveiligheid.....	12
3.3 Mutaties op bestaande budgetten waterveiligheid	14
4 Voldoende water	17
4.1 Ambities voldoende water	17
4.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen voldoende water.....	19
4.3 Mutaties op bestaande budgetten voldoende water	21
5 Schoon water.....	26
5.1 Ambities schoon water	26
5.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen schoon water	28
5.3 Mutaties op bestaande budgetten schoon water	28
6 Organisatie.....	32
6.1 Ambities programma organisatie.....	32
6.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen programma organisatie	34
6.2.1 Wetterskip Fryslân op Koers.....	34
6.2.2 Ontwikkeling personeelsbeleid	38
6.2.3 Overige onderwerpen programma organisatie.....	39
6.3 Mutaties op bestaande budgetten programma organisatie	41
7 Financiën	43
7.1 Uitgangpunten MP 2016-2020	43
7.2 Netto lasten	48
7.3 Belastingopbrengst en tariefontwikkeling	49
7.4 Reserveontwikkeling.....	51
7.5 Ontwikkeling belastingdruk	51
7.6 Investeringsplanning.....	53
7.7 EMU Saldo, renterisiconorm en schuldpositie	55
7.8 Risicoparagraaf	58
Bijlage 1: Historisch perspectief.....	60

1 Inleiding

En wat doen we morgen met water? Die vraag stelden we in onze campagne voor de verkiezingen aan de kiezers uit Fryslân en het Groninger Westerkwartier. Onze kerntaken zullen niet wezenlijk veranderen; maar hoe we die goed en betaalbaar kunnen blijven uitvoeren is een belangrijk vraagstuk.

Wetterskip Fryslân is het waterschap met het grootste beheergebied in Nederland. Het beheergebied telt bijna 1000 gemalen, 3.000 km hoofdwatgangen en ruim 8.000 peilvakken. Het is daarmee één van de meest fijnmazige watersystemen ter wereld. Ons beheergebied kenmerkt zich door een grote variatie aan landschappen. De polders en vrij afstromende gebieden in ons beheergebied zijn verbonden met de grootste boezem in Nederland: de Friese boezem. Water in ons beheergebied is de aanjager van economie en recreatie en van essentieel belang voor de natuur.

Ons beheergebied bestaat voor een belangrijk deel uit water. Al dat water stelt ons op de proef, maar zit ook vol mogelijkheden. Het stelt ons op de proef omdat het door klimaatontwikkeling en bodemdaling steeds meer inspanning en investeringen vereist om wateroverlast te voorkomen en om alle verschillende functies met een zo goed mogelijk bijpassend waterpeil te kunnen blijven bedienen. Ook stelt het ons op de proef omdat noodzakelijke vervanging en renovatie van het grote aantal kunstwerken in ons beheergebied een fors beslag legt op toekomstige middelen. Maar al dat water zit ook vol mogelijkheden. Bijvoorbeeld door energie en grondstoffen terug te winnen uit vuil water of door met innovatieve technieken water nog beter te zuiveren.

Goed, efficiënt en betaalbaar waterbeheer; nu en in de toekomst. Daar wil het bestuur deze bestuursperiode richting aan geven. In dit eerste Meerjarenperspectief van deze bestuursperiode werken we de ambities uit ons coalitieakkoord verder uit. Het is een koers voor de komende jaren, maar niet in beton gegoten. Wij hechten er veel waarde aan dat we belangrijke keuzes in het waterbeheer maken in goed overleg met direct-belanghebbenden en betrokken overheden, organisaties en bedrijven. Alleen zo kunnen we werken aan draagvlak en begrip voor een toekomstgericht waterbeheer.

Naast beleidsmatige ambities is het MeerjarenPerspectief (MP) een belangrijk houvast voor het handelen van bestuur en organisatie. Het wordt jaarlijks opgesteld als onderdeel van de planning en controlcyclus. Dit MP beschrijft, met de kennis van nu, de beleidsmatige en financiële ontwikkelingen voor de periode 2016-2020. Het is het kader voor het opstellen van de Begroting 2016. Het is tevens de opmaat voor het gesprek dat we komend voorjaar met het algemeen bestuur willen voeren over onze de wijze waarop we onze taken uitvoeren (kwaliteitsniveau, mate van functiebediening et cetera). Het is en blijft immers een belangrijk vraagstuk hoe we onze kerntaken goed en betaalbaar kunnen blijven uitvoeren. Noodzakelijke maatregelen als gevolg van klimaatontwikkeling en bodemdaling en vervanging en renovatie van kunstwerken leggen een flink beslag op de toekomstige middelen. En bij een deel van onze ambities - bijvoorbeeld het ontwikkelen van een toekomstgericht watersysteem en het investeren in het terugwinnen van stoffen uit afvalwater - gaat de kost voor de baat uit. Daarmee is er een spanningsveld tussen onze wens tot kostenbesparing en het realiseren van onze ambities. Dit meerjarenperspectief is de opmaat voor die discussie.

Naast een bestendiging van het bestaande beleid zijn de ambities van het nieuwe dagelijks bestuur in dit MP verwerkt. Parallel aan het MP wordt het Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP) opgesteld. De financiële vertaling van het concept Waterbeheerplan is meegenomen in dit meerjarenperspectief. Daar waar dit aanvullend is op voortzetting van het bestaande beleid, is dit per programma expliciet vermeld.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat onze bestuurlijke ambities. De komende periode worden die verder uitgewerkt. En er zijn ook concrete uitkomsten die direct in het MP 2016-2020 verwerkt zijn.

De hoofdstukken 3 t/m 6 bevatten op programmaniveau de beleidsmatige ontwikkelingen en de mutaties op de budgetten ten opzichte van de gewijzigde Begroting 2015. In deze hoofdstukken is tevens een paragraaf opgenomen waarin de ambities van het DB per programma zijn vertaald.

Hoofdstuk 7 is het financiële hoofdstuk en bevat de financiële uitgangspunten, overzichten van de netto lasten, de belastingopbrengsten en de reserveontwikkeling. De investeringsplanning geeft inzicht in de investeringen voor de komende jaren. Tot slot is een risicoparagraaf opgenomen met de belangrijkste ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het MP 2016-2020.

2 Bestuurlijke ambities

Dit Meerjarenperspectief 2016-2021 is een nadere uitwerking van het bij het aantreden van het nieuwe dagelijks bestuur vastgestelde bestuursprogramma 'Water Verbindt'.

Wetterskip Fryslân is een functionele overheid met een belangrijke maatschappelijke taak; de zorg voor goed waterbeheer, een goede waterkwaliteit en het voorkomen van wateroverlast in ons beheergebied Fryslân en het Groninger Westerkwartier. Daaronder valt ook de zorg voor stevige en goed onderhouden dijken waarachter burgers veilig kunnen wonen, werken en recreëren.

Onze opdracht is wettelijk verankerd en wordt bekostigd uit belastinginning. Dat geeft ons een belangrijke verantwoordelijkheid. We moeten zorgvuldig omgaan met de beschikbare middelen, zichtbaar maken waaraan we het geld van burgers en bedrijven besteden en open en transparant zijn in ons handelen. We betrekken burgers en andere belanghebbenden bij onze plannen en de uitvoering daarvan.

Daarbij is de missie van Wetterskip Fryslân richtinggevend voor ons werk. Onze missie geeft onze taakopvatting weer en legt de accenten die wij daarbij van belang vinden.

MISSIE

Wetterskip Fryslân staat voor schoon en voldoende water en voor veiligheid achter de dijken. Onze kennis en kunde staan borg voor een betrouwbare integrale uitvoering van onze taken tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Wij zoeken bij ons werk voortdurend de samenwerking met publieke en private partners om maximale maatschappelijke meerwaarde te kunnen creëren en om tot gedragen oplossingen te kunnen komen. Bij al ons werk staan innovatie en duurzaamheid hoog in het vaandel.

Centraal in ons handelen staat de uitvoering van onze kerntaken: de zorg voor de veiligheid, waterkwantiteit en waterkwaliteit. Bij de uitvoering hiervan hanteren we de volgende kernwaarden:

Kennis en kunde

Voor de uitvoering van genoemde kerntaken is de samenleving aangewezen op Wetterskip Fryslân; we kennen geen concurrentie. Dat stelt hoge eisen aan de betrouwbaarheid van ons werk; dat moet gewoon goed zijn! Om deze kwaliteit te kunnen blijven leveren is de deskundigheid van onze medewerkers van groot belang. Zij staan voor hun taak en zijn op de hoogte van innovatieve nieuwe ontwikkelingen.

Integrale aanpak

Om onze taken zo efficiënt en effectief mogelijk uit te kunnen voeren, kijken we naar onze opgaven vanuit het totale watersysteem. We proberen kwaliteits- en kwantiteitsaspecten met elkaar te verbinden en zoeken naar mogelijkheden om opgaven in samenhang met elkaar te realiseren; in samenwerking met andere overheden en rekening houdend met maatschappelijke initiatieven.

Kostenbeheersing

We zijn voortdurend op zoek naar mogelijke kostenbesparingen om de tarieven voor onze belastingbetalers zo laag mogelijk te houden. Als gevolg van onder meer klimaatontwikkelingen zijn de komende jaren forse investeringen nodig in het watersysteem om het huidige bedieningsniveau te kunnen handhaven. Om de kosten te kunnen beheersen zoeken we naar besparingen. Daarom kijken we goed naar innovaties en naar andere mogelijkheden in de functiebediening.

Samenwerking

Om onze kerntaken beter, slimmer of goedkoper uit te kunnen voeren zoeken we samenwerking met andere overheden en betrokken partijen en burgers. Daarbij creëren we win-winsituaties en vinden we integrale oplossingen voor watergerelateerde opgaven. Op die manier proberen we aan onze projecten een duidelijke maatschappelijke meerwaarde toe te voegen. Wij realiseren ons dat wij met al onze investeringen een grote invloed kunnen hebben op landschappelijke en andere waarden in ons werkgebied. Bij de vormgeving van onze projecten speelt dat in de afwegingen een belangrijke rol.

Interactie

Draagvlak voor ons werk vinden we belangrijk. Als waterschap zijn we een maatschappelijke dienstverlener, die in het publieke belang taken uitvoert. Een goede maatschappelijke verankering van het waterschap is daarvoor een voorwaarde. Daarom zoeken we in een vroeg stadium van voorbereiding contact met belanghebbenden om samen oplossingen uit te werken om zo optimaal met alle betrokken belangen rekening te kunnen houden.

Innovatie

Wij stimuleren innovatieve ontwikkelingen, die duurzame resultaten opleveren voor het uitvoeren van onze kerntaken. We zetten in op fundamentele innovaties en stimuleren ook innovaties met toepasbaarheid op korte termijn. Wij stimuleren innovaties die gericht zijn op het sluiten van kringlopen en het terugdringen van het gebruik van schaarser wordende grondstoffen. Ook kunnen innovaties een bijdrage leveren aan verdere kostenbesparing. Voorbeelden daarvan zijn projecten als biologisch plastic uit afvalwater en cellulose terugwinnen als grondstof voor asfalt in een fietspad.

Duurzaamheid

Daar waar bronnen schaarser worden, neemt duurzaamheid aan belang toe. Bij de uitvoering van onze kerntaken richten we ons steeds meer op de bron van vervuiling en beperken we zo de milieubelasting. We zetten in op het terugwinnen van grondstoffen uit afvalwater en op energieneutraal werken. We leggen op dit punt de lat steeds hoger.

UITWERKING

In dit MP (met bijlagen) is het volledige overzicht van beleidsvoornemens en investeringsprojecten terug te vinden. Daaruit blijkt, dat we, overeenkomstig het opgestelde bestuursprogramma, de door het vorige bestuur vastgestelde inhoudelijke en financiële beleidslijnen in grote lijnen willen vasthouden. Hieronder beschrijven we per kerntaak enkele specifieke ambities voor de komende bestuursperiode.

VEILIGHEID

Het duurzaam beschermen van ons beheergebied tegen overstromingen en wateroverlast is een primaire taak van het waterschap. Daarvoor onderhouden we dijken, duinen en andere waterkeringen en zorgen we ervoor dat ze aan de veiligheidsnormen voldoen.

Primaire kering

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Door middel van het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (Rijk en Waterschappen) brengen wij de primaire keringen langs het IJsselmeer en de Waddenzee op normhoogte. Wij zetten in op een zo spoedig mogelijke uitvoering van de HWBP-projecten in ons beheergebied. Als er binnen het HWBP mogelijkheden ontstaan om onze projecten eerder uit te voeren dan nu gepland, benutten we deze mogelijkheden. Hiermee wordt zo snel mogelijk de gewenste veiligheid bereikt.

Bij de uitvoering van de dijkverbetering werken we samen met onze partners. We betrekken gebruikers en omwonenden bij de uitvoering om de overlast zoveel mogelijk te beperken. Tegelijkertijd zetten we bij de dijkverbeteringsprojecten educatieactiviteiten op, om het blijvende belang van investeren in veiligheid duidelijk te maken.

Projectoverstijgende Verkenning Waddenzeedijken

Zeedijken zijn er primair om het water tegen te houden. We realiseren stevige dijken tegen zo laag mogelijke kosten. Maar dijken zijn ook een wezenlijk onderdeel van ons landschap en kunnen een bredere gebruikswaarde hebben. Daarom zetten we waar mogelijk in op het realiseren van innovatieve dijken, zoals dijken met voorland en het toepassen van een multifunctionele dijk. In de POV Waddenzeedijken worden verschillende alternatieven uitgewerkt. Hiermee kunnen we beter anticiperen op maatschappelijke initiatieven. Voor de meerkosten van projecten die verder gaan dan onze eigen kerntaak zijn dan wel andere financieringsbronnen nodig. We zijn voorstander van een multifunctioneel gebruik van onze dijken, mits dat dit niet ten koste gaat van de veiligheid.

Zandige kust

Overall in Nederland valt het beheer van de zandige kust onder de verantwoordelijkheid van de waterschappen. Alleen op Vlieland, Terschelling en Ameland is dit nog steeds in handen van Rijkswaterstaat. Wij willen opnieuw het gesprek met Rijkswaterstaat aangaan om de mogelijkheden voor een overdracht te verkennen. De gesprekken over de overdracht van de Waddenzeedijk op Vlieland zijn al gestart. Een goede financiële regeling voor de extra kosten blijft een belangrijke randvoorwaarde.

VOLDOENDE WATER

Wetterskip Fryslân regelt de grond- en oppervlaktewaterpeilen, voert onderhoud uit en stemt de inrichting van het watersysteem zo goed mogelijk af op de functies en wensen van de gebruikers. Met de gemalen en kunstwerken kunnen we daar dagelijks op sturen. Klimaatverandering, bodemdaling en andere wensen van gebruikers vragen om maatregelen om ook in de toekomst voor het gewenste grond- en oppervlaktewaterpeil te kunnen zorgen.

Veiligheidsplan II

Bij de uitvoering van de maatregelen uit het Veiligheidsplan II gaat het om het voorkomen van wateroverlast bij een overschot aan water in ons watersysteem. Het plan is vastgesteld in december 2014. We zetten de uitvoering van de uit het plan voortvloeiende projecten verder voort. In 2016 volgt een eerste rapportage over alle actuele relevante ontwikkelingen voor het beheer van de Friese boezem. Dan zal ook de door het algemeen bestuur gevraagde aanvullende informatie over alternatieve bemalingsmogelijkheden besproken kunnen worden.

Betaalbare integrale inrichting van het watersysteem

Het project Toekomstbestendig Waterbeheer (TBW) richt zich op een haalbaar en betaalbaar, robuust en duurzaam watersysteem in 2030 (met een doorkijk naar 2050). We onderzoeken de mogelijke aanpassingen in het watersysteem. We identificeren kansrijke richtingen en we maken financiële effecten en gevolgen op de functies en waarden inzichtelijk. Op basis van deze uitkomsten formuleren we een visie op het watersysteem in 2050. Daarbij stellen we ook een implementatieprogramma op.

Eind 2015/begin 2016 zal het bestuur keuzes moeten maken inzake definities en afbakening van het project TBW. Hoe ver willen we gaan? Beperken we ons tot peilvakken samenvoegen en het verminderen van het aantal gemalen of durven we ook de hoofdinfrastructuur ter discussie te stellen? Kijken we vooral naar kansrijke maatregelen op de korte termijn of durven we ook te investeren in (kostbare) maatregelen die pas op de lange termijn een financieel voordeel gaan

opleveren? En welke veranderingen in het gebied en in de functiebediening vinden we dan acceptabel?

De dialoog met het gebied speelt daarbij een belangrijke rol. In de Greidhoeke gaan we een vervolg geven aan de uitwerking van de kansrijke maatregelen die in de eerste fase van TBW zijn onderzocht. Dat nemen we op in nog op te stellen watergebiedsplan Greidhoeke.

Watergebiedsplannen

In 2016 zijn de twintig watergebiedsplannen voor het totale beheergebied klaar. Deze plannen geven inzicht in knelpunten en mogelijke oplossingen in het watersysteem. In 2013 is de uitvoering van watergebiedsplannen gestart. De financiële middelen van Wetterskip Fryslân zijn ontoereikend om alle maatregelen uit de watergebiedsplannen in een korte periode uit te voeren. Daarom gaan we alle maatregelen prioriteren en programmeren. Deze programmering zal eind 2015/begin 2016 met het dagelijks bestuur worden besproken. Het algemeen bestuur wordt door het dagelijks bestuur geïnformeerd over de uitvoering van de watergebiedsplannen.

De wateractieve stad

De steden en dorpen in ons beheergebied worden kwetsbaarder door de gevolgen van de klimaatverandering. Het aanpassen van de ruimtelijke inrichting en maatregelen in het watersysteem zijn noodzakelijk om wateroverlast, algenbloei, overstorten, hittestress en droogte te voorkomen. Tegelijkertijd vergroten deze groenblauwe maatregelen de biodiversiteit. We willen het huidige beleid een impuls geven door met gemeenten afspraken te maken over het versterken van de wateractieve stad. Dit initiatief kan worden opgenomen in het nieuw op te stellen Fries Bestuursakkoord Waterketen. In het najaar van 2015 stellen we een actieplan op. Als waterschap willen we op het gebied van de wateractieve stad de potentiële dreiging van het veranderende klimaat omzetten in de aansporing om vooral anders te kijken, te denken en te werken in het bebouwde gebied. We willen daarbij in breed verband bewoners, bedrijven en instellingen nauw betrekken bij onze voornemens. Een goede samenwerking met de gemeenten is een belangrijke randvoorwaarde.

SCHOON WATER

Wetterskip Fryslân is waterkwaliteitsbeheerder voor al het oppervlaktewater in het beheergebied (het watersysteem). Schoon water is essentieel voor de volksgezondheid en de kwaliteit van de leefomgeving. Schoon water is ook economisch van groot belang. Wetterskip Fryslân monitort de waterkwaliteit en neemt maatregelen ter verbetering hiervan. We reguleren lozingen en emissies van bedrijven en de eigen zuiveringsinstallaties en houden hier toezicht op.

Waterkwaliteit

Wij zetten ons in voor verbetering van de waterkwaliteit. Hierbij zijn het uitvoeren van de maatregelen van de Kaderrichtlijn water (KRW), het terugdringen van emissies en de beheersing van verzilting van belang. Vanaf 2016 wordt uitvoering gegeven aan het KRW-programma voor de periode 2016-2021. Wij gaan bij de realisering van KRW maatregelen actief op zoek naar kansen voor het combineren van verschillende doelstellingen en het benutten van externe financiële middelen. Financiering vanuit het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) van de provincie kan een belangrijke rol spelen bij het realiseren van doelen van de KRW en de Nitraatrichtlijn.

Emissies

We zetten actief in op het realiseren van de afspraken uit het convenant Erfafspoeling dat afgesloten is met de melkveehouderijsector. We zetten ook actief in op projecten onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) die gericht zijn op brede implementatie van maatregelen in de landbouwpraktijk, bijvoorbeeld ten aanzien van emissies van

bestrijdingsmiddelen. Hierbij staat de landbouwsector zelf aan de lat om de opgaven ook daadwerkelijk te realiseren. Hiermee nemen wij een verantwoordelijkheid die past bij de waterbeheerder en de regio. Voor het oplossen van de brede problematiek is naast regionale maatregelen aanscherping van het rijksbeleid nodig. Wij zetten hierop in met specifiek aandacht voor het beter benutten van de monitoringsresultaten van de waterschappen, bijvoorbeeld bij de toelating van bestrijdingsmiddelen. Er komt een actieplan voor de komende vier jaar. Dit wordt in het najaar van 2015 opgesteld.

Waterketen

De besparingsdoelstellingen van de waterketenpartners in Fryslân op het gebied van riolering en zuiveren van afvalwater voor 2020 liggen op koers. Verbetering van de kwaliteit en vermindering van de kwetsbaarheid hebben een impuls gekregen door nauwere samenwerking. Wij willen de samenwerking met gemeenten verder versterken door in te zetten op kennisdeling en door onze expertise in te zetten daar waar behoefte is. Meer openheid en inzicht in elkaars taken leidt tot meer vertrouwen, de basis van waaruit de samenwerking verder kan uitgroeien. Ons voornemen om een regiekamerconcept in te richten voor de processturing van onze zuiveringstaak kan een aantrekkelijke vervolgstap zijn om beheerdata uit te wisselen. Hierdoor kunnen gemeenten en waterschap hun beheertaken samen beter uitvoeren.

Op basis van de geactualiseerde business case wordt in 2015 een besluit genomen over de wijze waarop de slibverwerking toekomstbestendig en duurzaam wordt ingericht. Het terugwinnen van energie en grondstoffen staat daarbij voorop en vormt een belangrijk onderdeel van onze duurzaamheidsdoelstelling.

WETTERSKIP FRYSLÂN IN DE SAMENLEVING

Om onze ambities waar te kunnen maken is het van belang dat Wetterskip Fryslân maatschappelijk een duidelijke positie inneemt. Voor de samenleving en onze partners moet helder zijn waarvoor we aan de lat staan, welke doelen we willen behalen en waarom. Dit helpt ons bij het uitvoeren van onze primaire taken en bij het effectief participeren in het toenemend aantal samenwerkingsverbanden.

Burgerparticipatie

Zichtbaar maken wat je doet, en vooral 'waarom', is van belang om draagvlak te behouden voor het betalen van belasting en voor ingrepen in de openbare omgeving. Bij het vergroten van de zichtbaarheid kijken we zoveel mogelijk naar ons werk vanuit de waarde die het heeft voor inwoners en gebruikers. We sluiten aan bij de thema's die onze burgers raken. Bij diverse grote en kleine projecten willen we daarom al vanaf het begin meer het contact met burgers en bedrijven opzoeken om tijdig te weten welke wensen er leven en om gebruik te maken van de daar aanwezige kennis. Ons werk vindt plaats in de openbare ruimte, op gronden van derden en soms letterlijk in de achtertuin van burgers. Het goed en tijdig betrekken van burgers en bedrijven moet daarom deel uitmaken van het DNA van bestuur en organisatie van Wetterskip Fryslân. De zichtbaarheid van het waterschap en de waardering voor het werk kan daarmee worden vergroot.

Financiën

Wij zijn verantwoordelijk voor een betaalbaar waterbeheer, nu en in de toekomst. Daarom zetten we de in de vorige bestuursperiode gekozen lijn stevig door: een sober en doelmatig Wetterskip Fryslân, dat zich zoveel mogelijk richt op zijn kerntaken en kostenbewustzijn uitstraalt. We willen de belastingtarieven op een maatschappelijk verantwoord niveau houden. Dat is nog een forse opgave. De gevolgen van klimaatontwikkeling, waaronder zeespiegelstijging en de toename van forse clusterbuien, vragen om extra investeringen in het waterbeheer.

Ook in het verbeteren van de waterkwaliteit en het vervangen en renoveren van gemalen, stuwen en andere kunstwerken liggen er nog forse opgaven.

Voor de taak zuiveringsbeheer hebben wij het stijgingspercentage in dit MP neerwaarts bijgesteld. Voor de taak watersysteembeheer houden wij toch vast aan de geprognoseerde stijgingspercentages in het Meerjarenperspectief en indien mogelijk willen wij die de komende jaren naar beneden bijstellen. Dat vraagt een voortdurende afweging tussen het niveau van taakuitvoering en onze ambities. Voor veel ambities, zoals Toekomstbestendig waterbeheer, zijn de kosten en baten nog niet volledig in beeld. Een deel van die ambities kan op lange termijn leiden tot lagere lasten, maar daarvoor zal Wetterskip Fryslân veelal eerst aanzienlijk moeten investeren. Daarbij moet dan ook de vraag worden beantwoord wat een reële termijn is voor de realisatie van onze ambities. Ook is het niet uitgesloten dat we voor verdere kostenbeheersing maatregelen moeten nemen waarmee ons serviceniveau naar beneden moet worden bijgesteld. Een dialoog daarover met de direct betrokkenen is dan van belang.

Samenwerking

In het belang van gezamenlijke resultaten, gedragen oplossingen en lagere kosten zoeken we de samenwerking met natuurorganisaties, medeoverheden, agrarische ondernemers en bedrijven en burgers. Daartoe participeren we in gebiedsprocessen, in Streekagenda's, in initiatieven van agrarische collectieven en andere maatschappelijke initiatieven waar water een thema is.

Vanuit onze kerntaken willen we voor onze wateronderwerpen agendasettend zijn. Water kan vaak een verbindend element zijn in tal van gezamenlijke plannen. Waar we doelen van onze stakeholders kunnen helpen realiseren, zonder dat dit ten koste gaat van onze kerntaken of tot meerkosten leidt, spannen we ons daarvoor in.

De organisatie

Diverse benchmarks geven een positief beeld over het functioneren van onze organisatie. Op een goede wijze is uitvoering gegeven aan de soms moeilijke bestuurlijke opdrachten. Een deel van de bezuinigingsopdrachten zal de komende jaren nog met concrete maatregelen moeten worden ingevuld. Wij vertrouwen erop dat dat gaat lukken.

De in de organisatie aanwezige kennis is van grote waarde voor de kwaliteit van het waterbeheer en voor de waterveiligheid in de regio. We willen deze deskundigheid, waar mogelijk en nuttig, delen met de samenleving. We participeren actief in kennisnetwerken en verzorgen gastcolleges in het onderwijs. We investeren in de jeugd en willen meer jongeren stimuleren watergerelateerde opleidingen te kiezen. Wetterskip Fryslân zoekt daartoe actief de samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstituten. Om meer samenhang in het educatiebeleid aan te brengen, worden alle activiteiten die op dat gebied zijn ontwikkeld geëvalueerd. De toekomstige behoefte aan goed geschoold personeel is daarbij sterk richtinggevend.

3 Waterveiligheid

Het programma waterveiligheid is gericht op het sterk en betrouwbaar houden van de primaire waterkeringen langs de Noordzee, Waddenzee en IJsselmeerkust en kaden langs de Friese boezem en binnen het watersysteem van het Groninger Westerkwartier. Het beheer bestaat uit onderhoudswerk en verbeterprojecten, toezicht en het verlenen van ontheffingen. Daarnaast wordt gericht op de veiligheid van de boezemkaden, de muskusrattenbestrijding uitgevoerd.

In dit hoofdstuk worden eerst de ambities van het dagelijks bestuur beschreven. Vervolgens worden de belangrijkste ontwikkelingen binnen het programma waterveiligheid benoemd voor de MP-periode. Tot slot komen enkele ontwikkelingen aan de orde die resulteren in mutaties op de budgetten uit de (meerjaren)begroting 2015.

3.1 Ambities waterveiligheid

Hoogwaterbeschermingsprogramma

De dijktrajecten, waarvan in de veiligheidstoetsing van de primaire waterkeringen gebleken is dat er verbeterpunten ten aanzien van de veiligheid zijn, worden geprogrammeerd in het landelijk Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Bij deze planning wordt een landelijke volgorde op basis van urgentie gehanteerd. De projecten vanuit de tweede veiligheidstoetsing worden volgens planning doorgezet. Ze zijn in uitvoering of komen dat in 2016. De uitvoering van de dijkverbeteringen Lemmer en Ameland zijn in 2015 gestart. In het project Lemmer wordt gelijktijdig een tussenliggend traject van 2,7 kilometer uit het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma (nHWBP) uitgevoerd. Het project Waddenzeedijken komt in 2016 in uitvoering. De projecten Lemmer en Waddenzeedijken worden in 2017 afgerond en het project Ameland wordt in 2018 afgerond.

Als er binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma mogelijkheden ontstaan om de projecten van Wetterskip Fryslân eerder uit te voeren dan de vigerende planning van dat jaar, worden deze mogelijkheden binnen de financiële kaders benut. Het eerder uitvoeren van verbeterwerken in het HWBP betekent wel dat we eerder de eigen bijdrage van 10% in de projectfinanciering in het Meerjarenperspectief op moeten nemen. Dit is aan de orde voor de eerstvolgende projecten in 2020 en 2021, na de periode van dit Meerjarenperspectief. Dat stijgingseffect wordt gecompenseerd door een dalende solidariteitsbijdrage aan de HWBP-middelen. Die daling zal het gevolg zijn van het stijgende aantal HWBP-projecten, die de waterschappen in uitvoering nemen. De 10% bijdrage in die projecten door de betreffende waterschappen zorgt voor die daling van de solidariteitsbijdrage.

Projectoverstijgende Verkenning Waddenzeedijken

In het kader van het HWBP wordt samen met de Noordelijke waterschappen (Noorderzijlvest en Hunze en Aa's) de projectoverstijgende verkenning Waddenzeedijken uitgevoerd. In de project overstijgende verkenning (POV) wordt het veiligheidsprobleem nader vastgesteld en wordt nader onderzoek gedaan naar het toepassen van de innovatieve dijkconcepten. Ook wordt nagegaan waar belangen en wensen van anderen in het gebied te combineren zijn met de uit te voeren projecten. De resultaten van de Projectoverstijgende Verkenning Waddenzeedijken vormen het startpunt voor de individuele projecten vanaf 2018. De mogelijke innovatieve oplossingen kunnen worden toegepast op de afgekeurde dijkvakken. Voor Wetterskip Fryslân zijn dat verschillende dijkvakken op het traject Afsluitdijk - Lauwersmeer (circa 63 kilometer). Binnen de samenwerking van de drie waterschappen gaat het om ongeveer 105 kilometer. Ook in de toekomst kunnen de concepten voor andere dijkvakken binnen de dijkkring 6 en mogelijk ook elders in Nederland worden toegepast.

Overdracht primaire waterkering

De primaire waterkeringen in de duinen zijn bijna overal in Nederland in beheer bij de waterschappen. Alleen op Vlieland, Terschelling en Ameland is dit nog steeds in handen van Rijkswaterstaat. Voor de overdracht van de primaire duinwaterkeringen op Vlieland en Terschelling moest gewacht worden op een keuze over de ligging van de duinwaterkering. De ligging van de primaire waterkering in het duingebied (vlak bij zee of ver achterin het duingebied) is van belang voor de bepaling van de toekomstige beheerinspanning. Het Rijk heeft gekozen welke toekomstige ligging de primaire duinwaterkering zal hebben. De uitvoering hiervan wordt door het Rijk voorbereid.

Wij willen opnieuw het gesprek met Rijkswaterstaat aangaan om de mogelijkheden voor een overdracht te verkennen. De gesprekken over de overdracht van de Waddenzeedijk op Vlieland zijn al gestart. Een goede financiële regeling voor de extra kosten blijft een belangrijke randvoorwaarde.

3.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen waterveiligheid

Deltaprogramma (Veiligheid, Kust en Waddengebied)

De nieuwe normering Waterveiligheid wordt in 2017 door het Rijk in de Waterwet vastgelegd. Daarmee wordt de wettelijke basis van waaruit het waterschap zorg draagt voor de primaire waterkeringen veranderd. Wetterskip Fryslân maakt in 2016 een implementatieplan.

Het Deltaprogramma is de uitvoerende fase ingegaan, dit wordt gezamenlijk uitgevoerd door het Rijk en de regionale overheden. Landelijk voldoen de primaire waterkeringen in 2050 aan de nieuwe normering waterveiligheid.

In de pilot 'leren met zand' doen Rijk en regio gezamenlijk kennis op over het gedrag van de Waddenzee. In deze MP-periode worden door het Rijk in dat kader twee geulwandsuppleties gerealiseerd op Zuidwest-Ameland en Oost-Vlieland. Op basis van de ervaringen met deze suppleties kan nagegaan worden of dit een effectieve strategie is om op meer natuurlijke wijze de druk vanuit een geul op de kust te verminderen. Met de opgedane kennis wordt het Landelijk Overleg Kust geadviseerd over de strategie voor aanpassing van de kust en de Waddenzee aan de zeespiegelstijging.

Opstellen beheervisie duinwaterkeringen

Wetterskip Fryslân beheert de primaire duinwaterkering op Schiermonnikoog. In 2015 is voor de duinwaterkeringen een specifieke aanvulling op de beheervisie waterkeringen opgesteld. In 2016 wordt deze beheervisie bestuurlijk vastgesteld.

Veiligheidstoetsing regionale waterkeringen

Eind 2015 is de veiligheidstoetsing regionale waterkeringen afgerond. Vanaf 2016 start een nieuwe toetscyclus van zes jaar. Bij de start van deze toetsing worden als eerste de uitgangspunten voor de toetsing met de provincies Fryslân en Groningen (de toezichthouder op de regionale waterkeringen) doorgesproken. Uitgangspunt hierbij is dat de provincies aansluiten bij het risicogericht ontwerpen zoals Wetterskip Fryslân dat in 2015 en 2016 uitwerkt.

Herstelprogramma oevers en kaden

Binnen het Herstelprogramma oevers en kaden is er in de afgelopen jaren voor gezorgd, dat ruim 1.000 kilometer kaden voldoende op hoogte zijn gebracht. Uit de hoogtetoetsing van 2014 bleek dat ruim 80% van de regionale waterkeringen voldoet aan de normering regionale waterkeringen.

Voor 221 kilometer boezemkade is een hoogtetekort geconstateerd van meer dan 10 centimeter. Voor 170 kilometer boezemkade is een beperkter hoogtetekort geconstateerd. De hoogte tekorten van meer dan 10 centimeter worden via het investeringsprogramma oevers en kaden uitgevoerd en de kleinere hoogte tekorten worden uitgevoerd via de jaarlijkse onderhoudsbudgetten. Met de provincie Fryslân is afgesproken dat deze opgave in 2027 is gerealiseerd. In de MP periode zal de opgave oevers en kaden nog veranderen als gevolg van de uitkomsten van de stabiliteitstoets en als gevolg van het doorvoeren van het risicogericht ontwerpen.

In 2015 wordt, op basis van in de afgelopen jaren uitgevoerde oeverinventarisaties en lopende planontwikkelingen, een vervolg gegeven aan de conclusies uit de studie naar een flexibel peil uit 2010. De conclusies betreffen de inrichting en het onderhoud van de oevers langs de Friese boezem die geen deel uitmaken van het Herstelprogramma Oevers en Kaden. In het implementatieplan Veiligheidsplan wordt dit vervolg programmatisch aangepakt. Deze aanpak resulteert uiteindelijk in een uitvoeringsprogramma voor de "oeverinrichting en oeverbescherming" en een onderhoudsplan voor alle oevers. Hiermee ontstaat een totaal inzicht in het oeverbeheer, zowel ecologisch als op de effecten van (flexibel) peilbeheer op beschoeiingsconstructies.

In het implementatieplan komen onder meer aan de orde:

- Opzet voor een beheer- en onderhoudsplan van het totale areaal aan oevers (ook duurzame oeverconstructies). Deze opzet wordt uitgewerkt in het onderhoudsplan voor de boezem;
- Opzet (bij voorkeur via een gestandaardiseerde ontwerpmethodiek) voor oeverinrichting, mede uit ecologisch oogpunt (KRW – natuurvriendelijke oevers) en uit het oogpunt van vaarwegbeheer. Deze opzet wordt uitgewerkt in het kader van de beheervisie voor de boezem;
- Opgave voor beheer en onderhoud van oevers langs vaarwegen in Fryslân. Dit gebeurt in overleg met de Provincie Fryslân (collega-vaarwegbeheerder). Deze opgave wordt meegenomen in het onderhoudsplan voor de boezem;
- Effecten van flexibel peilbeheer op oeverconstructies. Dit wordt meegenomen in de beheervisie van de boezem.

Vanaf 2016 wordt het uitvoeringsprogramma uitgewerkt.

Muskusrattenbestrijding

Muskusrattenbestrijding wordt door Wetterskip Fryslân uitgevoerd om te voorkomen dat grote bouwen (holen die de muskusratten graven) de bescherming van de boezemkade voor de achterliggende polder ondermijnen. Wetterskip Fryslân weet effectief en efficiënt de populatie van de muskusratten onder controle te houden. In de komende jaren wordt in vangstgebieden daar waar nodig de populatie onder controle gebracht. Daarnaast wordt in de overige vangstgebieden ervoor gezorgd, dat de populatie stabiel op een laag niveau blijft en het opveren van de populatie wordt voorkomen.

3.3 Mutaties op bestaande budgetten waterveiligheid

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die de lasten doen toe- of afnemen. Deze ontwikkelingen volgen uit door het dagelijks en/of algemeen bestuur genomen besluiten.

Daarnaast volgen uit het WBP 2016-2021 een aantal ontwikkelingen die effect hebben op de lasten. Het Waterbeheerplan wordt in het voorjaar van 2016 definitief vastgesteld. De kosten voor het uitvoeren van onderzoeken zoals opgenomen in het WBP 2016-2021 zijn meegenomen in het MP 2016-2020. De wijziging in de kosten van het uitvoeren van de maatregelen uit het WBP zijn afhankelijk van de uitkomsten van de betreffende onderzoeken en zijn niet in dit MP verwerkt.

Onderstaande tabellen geven de financiële impact van deze ontwikkelingen ten opzichte van de gewijzigde (meerjaren)begroting 2015 weer en de ontwikkelingen worden daaronder toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen exploitatie en investeringen. De investeringen komen als kapitaallasten terug in de exploitatie.

Exploitatie

Ontwikkelingen t.o.v. de gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursbesluiten en organisatie							
A.	Onderhoud lokale kaden	100% WS	425	425	425	425	425
B.	Beheerregister regionale keringen	100% WS	-50	-50	-50	-50	-50
C.	Muskusrattenbestrijding	100% WS	-37	-57	-57	-57	-57
Subtotaal			338	318	318	318	318
WBP 2016-2021							
D.	Ontwikkelingen volgend uit WBP	100% WS	100	25	25	-	-
Subtotaal WBP			100	25	25	-	-
Totale mutatie ontwikkelingen			438	343	343	318	318

Toelichting bestuursbesluiten en organisatie:

- A. Onderhoud lokale kaden:** op 3 maart 2015 is door het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân het beleid voor lokale kaden vastgesteld. Er is 670 kilometer kade aangewezen als lokale waterkering. Deze kaden gaat het waterschap tweejaarlijks inspecteren en eens in de zes jaar wordt de hoogte gecontroleerd. Deze lokale kaden zijn opgenomen in de legger van het waterschap. Hierin is ook vastgelegd dat het gewone onderhoud bij de eigenaar ligt en dat de herstelwerkzaamheden – het buitengewoon onderhoud – aan een lokale kade bij het waterschap ligt. Uit de inventarisatie van lokale kaden is gebleken dat 32 kilometer kaden een tekort in de waterkerende hoogte heeft. Het herstel van de hoogte van deze kaden wordt in een programma voor het buitengewoon onderhoud van de kaden aangepakt. Om dit buitengewoon onderhoud uit te kunnen (laten) voeren heeft het algemeen bestuur besloten om jaarlijks € 425.000 extra onderhoudsbudget beschikbaar te stellen.
- B. Beheerregister regionale keringen:** naast het budget beheerregister regionale keringen bestaat er ook een budget beheerregister watersystemen. Gelet op de ervaring in de afgelopen jaren is het budget beheerregister watersystemen voldoende om reguliere werkzaamheden voor het beheerregister uit te kunnen voeren en kan het deel voor de regionale keringen structureel komen te vervallen.
- C. Muskusrattenbestrijding:** op de verschillende deelbudgetten voor de muskusrattenbestrijding vinden mutaties plaats. De bijdrage aan de Unie van waterschappen voor de landelijke coördinatie van de beverrattenbestrijding neemt landelijk toe doordat de populatie beverratten is toegenomen door de zachte winters. Daartegenover zijn deelbudgetten neerwaarts bijgesteld

voor vangmiddelen (afname aantal muskusratten), huurkosten werkplaatsen (centralisatie) en verblijfskosten (nadrukkelijke sturing).

Toelichting ontwikkelingen WBP 2016-2021:

D. Ontwikkelingen volgend uit het WBP: een aantal nieuwe ontwikkelingen in het WBP 2016-2021 leiden tot een mutatie in de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015. Deze ontwikkelingen zijn:

- *Implementatie nieuwe normering waterveiligheid:* de nieuwe normering voor de waterveiligheid wordt per 1 januari 2017 wettelijk vastgelegd. Daarmee wordt de wettelijke basis van waaruit het waterschap zorg draagt voor de primaire waterkeringen veranderd. Dit leidt tot keuzes over de wijze van implementatie en wijzigingen/actualisaties in de beheervisie waterkeringen, de toetsing/verbeteringen en in het instrumentarium (legger en keur).
- *Actualiseren beleid voormalige zeedijken:* in 2018 wordt samen met de provincie Fryslân beoordeeld of de uitkomsten van de berekeningen voor de nieuwe normering primaire waterkeringen aanleiding geven om de status of het beleid voor de voormalige zeedijken te herzien.
- *Risicogericht ontwerpen regionale waterkeringen:* op basis van het bestuursbesluit eind 2014 en aangepast beleid in het Waterhuishoudingsplan kan het waterschap invulling geven aan de differentiatie regionale waterkeringen. Dit leidt tot het actualiseren van de technische leidraad voor het ontwerp van regionale waterkeringen en het opnemen van risicogericht ontwerpen in deze leidraad.
- *Verhelderen verantwoordelijkheid buitendijks:* Wetterskip Fryslân gaat in samenwerking met de provincie en de betrokken gemeenten de verantwoordelijkheden voor kaden in het buitendijks gebied van het IJsselmeer bepalen. Dit gebeurt eveneens voor de te realiseren buitendijkse kaden bij het gemaal Vijfhuizen.
- *Evaluatie en actualisatie beheervisie waterkeringen:* het nieuwe waterveiligheidsbeleid, het nieuwe beleid voor differentiatie regionale waterkeringen en het beleid voor lokale kaden worden opgenomen in de beheervisie waterkeringen.

Voor onderzoek, analyse en de inzet van externe expertise is voor deze ontwikkelingen over de MP –periode cumulatief € 0,15 miljoen aanvullend budget benodigd.

Investerings

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 zijn er een aantal nieuwe investeringen opgevoerd die zorgen voor een toename in de kapitaallasten in de exploitatie.

Nieuwe investeringen t.o.v. gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
A.	Toename investeringsvolume Oevers en Kaden (boezemuitbreiding en waterberging in natuurgebieden)	100% WS	-	250	950	950	950
	Toename investeringsvolume		-	250	950	950	950
	Toename kapitaallasten A	100% WS	-	-	-	10	50
	Toename kapitaallasten in exploitatie		-	-	-	10	50

Toelichting:

A. Oevers en Kaden (boezemuitbreiding en waterberging in natuurgebieden) a.g.v. veiligheidsplan II: op 16 december 2014 heeft het algemeen bestuur het veiligheidsplan II vastgesteld. In het veiligheidsplan II is een pakket aan maatregelen opgenomen om de boezem en de deelsystemen te laten voldoen aan de normen voor veiligheid en wateroverlast. Om deze maatregelen te realiseren, is aanvullend investeringsbudget benodigd voor maatregelen met betrekking tot boezemuitbreiding en waterberging. Bij het vaststellen van het veiligheidsplan II heeft het algemeen bestuur besloten aanvullend budget beschikbaar te stellen. Dit budget is toegevoegd aan het investeringsbudget oevers en kaden en valt hiermee onder het programma waterveiligheid.

4 Voldoende water

Met het programma voldoende water werkt Wetterskip Fryslân aan een robuust watersysteem dat de effecten van toekomstige klimaatveranderingen en bodemdaling kan opvangen. Dit programma is gericht op het beheer en onderhoud van zee- en poldergemalen, opmalingen, stuwen, inlaten en peilgebieden, hoofdwatergangen en spuisluisen. Het watersysteem is ingericht voor een efficiënte bediening van de functies landbouw, bebouwing, natuur, scheepvaart en recreatie.

In dit hoofdstuk worden eerst de ambities van het dagelijks bestuur beschreven. Vervolgens worden de belangrijkste ontwikkelingen binnen het programma Voldoende water benoemd voor de MP-periode. Tot slot komen enkele ontwikkelingen aan de orde die resulteren in mutaties op de budgetten uit de (meerjaren)begroting 2015.

4.1 Ambities voldoende water

Toekomstbestendig Waterbeheer

Het project Toekomstbestendig Waterbeheer (TBW) omvat een analyse van mogelijke aanpassingen én waar mogelijk uitvoering van kansrijke maatregelen om het watersysteem betaalbaar, klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig én ecologisch verantwoord te maken. Voor verschillende deelgebieden worden gebiedsspecifieke scenario's ontwikkeld, gericht op de kansen om het watersysteem anders in te richten, te beheren en te onderhouden. Naast de mogelijk haalbare besparingen op lange termijn wordt voor elke uitwerking een maatschappelijke kosten-baten-analyse opgesteld, inclusief mogelijke gevolgen voor de landbouw, natuur en recreatie.

In 2014 zijn pilots uitgevoerd in de Greidhoeke en het stroomgebied van Tjonger en de Lende om de ontwikkelingsmogelijkheden van een kosteneffectief en duurzaam waterbeheer te verkennen. In de Greidhoeke zijn hiervoor in overleg met een groep bewoners en gebruikers van het gebied ideeën ontwikkeld. De pilots laten zien dat er in beide gebieden mogelijkheden zijn een kosteneffectiever en duurzaam watersysteem in te richten. De ervaringen met de nieuwe manier van communicatie zijn ook positief.

In het kader van de uitwerking van voorliggend MP 2016-2020 heeft het dagelijks bestuur in juni de contouren bepaald voor het vervolgonderzoek TBW. Deze worden in het najaar van 2015 aan het algemeen bestuur voorgelegd. Het betreft:

1. De 'lichte maatregelen' (peilvakken samenvoegen en bemalingsgebieden samenvoegen) uit de pilot Greidhoeke worden op korte termijn in het gehele beheergebied bij de uitvoering van de watergebiedsplannen meegenomen.
2. De kansrijke 'zwaardere' of complexere maatregelen uit de pilots Greidhoeke en Tjonger & Lende worden verder uitgewerkt om op termijn te worden meegenomen in de uitvoering van de watergebiedsplannen in de beide pilotgebieden.
3. Onderzoeken of 'zelfbeheer' door ingelanden bijdraagt aan de gestelde doelen, mogelijk in samenhang met Groenblauwe diensten.
4. Onderzoeken voor welke maatregelen de TBW-werkwijze (analyse van kansrijke maatregelen) en communicatiestrategie (Dialogo) ook in andere deelgebieden in Fryslân kan worden toegepast.

We stellen een systematiek voor assetmanagement vast om keuzes en richtingen voor de infrastructuur te vertalen naar projecten, beheer en onderhoud. Hierbij betrekken we vragen als: welk deelgebied moet gezien de leeftijd en het functioneren van de assets, als eerste onder handen worden genomen? Welke concrete bestuurlijke besluiten horen daarbij als het gaat over prestaties en doelrealisatie, risico's zoals wateroverlast en kosten. In het kader van Wetterskip in Balans is het

onderzoek Watersystemen uitgevoerd dat gericht is op het identificeren van korte termijnmaatregelen die – in de MP-periode 2016-2020 – besparingen zouden kunnen opleveren, vooruitlopend op uitkomsten van TBW en Assetmanagement.

Veiligheidsplan II

In het Veiligheidsplan II, dat in december 2014 door het algemeen bestuur is vastgesteld, zijn maatregelen tegen wateroverlast voor de boezem en deelsystemen opgenomen. Het Veiligheidsplan II betreft deels een voortzetting van bestaande maatregelen uit het Veiligheidsplan 2008 zoals de realisatie van waterberging in de deelsystemen en de boezemuitbreiding. In 2015 wordt een implementatieplan opgesteld waarin is uitgewerkt hoe en wanneer de nieuwe maatregelen uit het Veiligheidsplan worden uitgevoerd. Het gaat onder andere om waterberging in natuurgebieden en het anticiperend peilbeheer van de Friese boezem. Naar aanleiding van het bij de vaststelling van het Veiligheidsplan aangenomen amendement wordt onderzoek gedaan naar noodbemaling en worden nieuwe ontwikkelingen zoals het plan 'Holwerd aan zee' en de pompproef van waterschap Noorderzijlvest op het Lauwersmeer gevolgd. In 2016 wordt hierover gerapporteerd.

Uitvoering Watergebiedsplannen

In de afgelopen zes jaar zijn de wateropgaven in de deelsystemen bepaald. Het gaat om opgaven voor het tegengaan van wateroverlast, verdrogingsbestrijding, Kaderrichtlijn Water en knelpunten voor het beheer en onderhoud. Natura2000 en PAS-maatregelen zijn hierin geïntegreerd. Het doel van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is om ruimte te maken voor economische ontwikkeling met behoud van de natuurdoelen van Natura-2000 gebieden. De opgaven zijn integraal afgewogen en vastgesteld in 20 watergebiedsplannen. Voor een viertal watergebiedsplannen zijn de peilbesluiten vastgesteld. De peilbesluiten voor de resterende 16 watergebiedsplannen worden in 2016 en 2017 ter vaststelling aan het algemeen bestuur voorgelegd. Voor de maatregelen uit de watergebiedsplannen wordt op basis van nog te bepalen criteria een prioritering bepaald. De maatregelen worden onder andere gerangschikt op urgentie, koppeling met opgaven derden, haalbaarheid en subsidiemogelijkheden. Actuele ontwikkelingen uit de veenweidevisie, Wetterskip Fryslân in Balans Watersystemen en het project Toekomstbestendig waterbeheer worden meegenomen in de uitvoering en prioritering van de maatregelen. Aan de hand van nieuwe inzichten vindt jaarlijks een actualisatie plaats van de programmering van de maatregelen.

In het Veiligheidsplan II zijn de maatregelen opgenomen om wateroverlast in de deelsystemen tegen te gaan. Het gaat om twee opgaven, de normopgave en de klimaatopgave. Voor de normopgave geldt dat voor specifieke gebieden maatregelen moeten worden uitgevoerd om aan de regionale normering voor wateroverlast te voldoen. Daarnaast is er een generieke doelstelling voor alle deelsystemen om de gevolgen van klimaatontwikkeling te compenseren. Met deze doelstelling wordt er naar gestreefd de huidige situatie in stand te houden. De normopgave is in de watergebiedsplannen bepaald, soms is de norm bijgesteld. De klimaatopgave is globaal bepaald. Per watersysteem moet dit verder uitgewerkt worden. Daarmee ontstaat de mogelijkheid voor een zorgvuldige afweging van het rendement van de benodigde investeringen om aan de normopgave/klimaatopgave te voldoen. De meest effectieve maatregel om wateroverlast te voorkomen is de realisatie van waterberging. Dit kan door open water te graven maar ook door land tijdelijk onder water te zetten.

Uitvoering Veenweidevisie

Op basis van het in 2015 door de provincie vast te stellen uitvoeringsplan wordt vanaf 2016 gestart met een aantal pilots in de veenweidegebieden. Daarbij wordt gestreefd naar een peilbeheer dat de maaiveldafvaling vertraagt. Daarvoor is afstemming en samenwerking met de landbouw van het grootste belang. Het zal in landbouwgebieden dan ook gepaard gaan met praktijkproeven zoals die naar de werking van onderwaterdrains. Wanneer rond kwetsbare functies (Natura2000 gebieden, gebieden met woningen met houten paalfunderingen) gewerkt moet worden met extra hoge waterpeilen, kan gewerkt worden met Groenblauwe diensten. Er vindt onderzoek plaats naar de effectiviteit van hoogwatervoorzieningen en naar mogelijkheden voor sanering.

Wateractieve stad

Het waterschap maakt in het nieuwe waterketenakkoord afspraken met de gemeenten over het tegengaan van de effecten van de klimaatontwikkeling in de bebouwde gebieden. Er is al eerder samen met gemeenten en burgers ervaring opgedaan met het klimaatbestendig aanleggen en herstructureren van wijken. Het Morrapark in Drachten, de Vrijheidswijk en Potmarge in Leeuwarden en de groene daken in Heerenveen zijn voorbeelden. Deze projecten zijn als parels aangemeld bij het project Klimaat Adaptieve Stad van de Unie van Waterschappen. Wij nemen deel aan het pas gestarte landelijke voortrekkersproject Operatie Steenbreek via vergroeningsprojecten met burgers in Leeuwarden. We gaan ook actief verder met onze bijdrage aan grondstoffen- en energiebesparing in de afvalwaterketen.

Strategisch zoetwaterbeheer

Het waterschap streeft naar een duurzaam beheer van de grondwatervoorraden en zal in vrij afstromende gebieden en op de Waddeneilanden maatregelen treffen om de zoetwatervoorraad op peil te houden. Samen met de provincie en Vitens wordt onderzoek uitgevoerd naar geschikte duurzame waterwingebieden.

Maatregelen in de bodemdalingsgebieden

Het waterschap voert in de bodemdalingsgebieden compenserende maatregelen uit om de waterhuishouding op orde te houden. De kosten van deze maatregelen komen volledig voor rekening van de delfstoffenwinner.

4.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen voldoende water

Groenblauwe diensten

Wetterskip Fryslân organiseert samen met de landbouworganisaties en gebiedscollectieven, opgezet door agrariërs, het realiseren van watersysteemtaken via Groenblauwe Diensten.

Het werken met Groenblauwe diensten is een nieuwe werkwijze. De essentie hiervan is dat in nauwe samenspraak met de ingelanden de oplossingen voor de gestelde doelen worden uitgewerkt. Ook de realisatie van de maatregelen kan aan andere partijen worden overgelaten.

Onder de noemer Groenblauwe diensten lopen er sinds 2014 enkele proefprojecten waarbij Wetterskip Fryslân samen met landbouworganisaties en agrarische gebiedscollectieven oplossingen zoekt voor opgaven in het waterbeheer. Niet alleen willen we door co-creatie tot betere en gedragen oplossingen komen, ook de uitvoering van maatregelen kan bij andere partijen, zoals een gebiedscollectief, belegd worden. Het werken met Groenblauwe diensten is een leertraject voor zowel de organisatie als de betrokken collectieven en organisaties. In de tweede helft van 2015 worden deze pilots geëvalueerd. In 2016 willen we het programma Groenblauwe diensten vervolgens breder uitrollen.

Project Vijfhuizen

Het algemeen bestuur heeft 16 december 2014 besloten tot uitvoering van het project Vijfhuizen/Hallumer Ryt. Met dit integrale project wordt een bijdrage geleverd aan diverse doelen vanuit KRW, vismigratie tussen Waddenzee en binnenwater, voorkomen van wateroverlast, EHS, Natura 2000 doelen met zoetzoutgradiënt buitendijks, verziltingsbestrijding en recreatie.

Op basis van het in 2015 geactualiseerde projectplan wordt in 2016 met de uitvoering van het project gestart. Het project wordt in 2018 afgerond.

Waterjaarplannen met gemeenten

Met de gemeenten uit het beheergebied van Wetterskip Fryslân worden waterjaarplannen opgesteld. In de waterjaarplannen worden de korte en langere termijn doelen, die tussen gemeenten en waterschap worden afgesloten, beschreven.

Stedelijk waterbeheer

Met alle gemeenten wordt overeenstemming bereikt over de overdracht van het onderhoud van het watersysteem in het bebouwd gebied. De afspraken worden uiterlijk in 2016 vastgelegd in overdrachtsovereenkomsten. Over het algemeen voeren de gemeenten het feitelijke reguliere onderhoud uit; het waterschap vergoedt de kosten op basis van afgesproken normbedragen. In de overdrachtsovereenkomsten zijn ook afspraken opgenomen over het uitvoeren van achterstallig baggerwerk in de bebouwde gebieden van de gemeenten.

Deltaprogramma IJsselmeer en Zoetwater

Het waterschap is betrokken bij het opstellen van een nieuw peilbesluit voor het IJsselmeer. Het peilbeheer van het IJsselmeer is van belang, omdat het peilbeheer van de boezem en de deelsystemen in de zomer voor een groot deel afhankelijk is van de wateraanvoer uit het IJsselmeer. Het peilbesluit wordt in 2017 vastgesteld. In het kader van het Deltaprogramma Zoetwater worden de komende jaren diverse projecten uitgevoerd gericht op efficiënt beheer en gebruik van bestaande zoetwatervoorraden en verziltingsbestrijding.

Vaarwegbeheer

Sinds april 2014 is Wetterskip Fryslân officieel vaarwegbeheerder op basis van de provinciale Vaarwegenverordening 2014. Daarmee is ons waterschap verantwoordelijk voor de vaarwegen van klasse E (max. diepgang scheepvaart 1,0 m) en klasse F (max. diepgang scheepvaart 0,8 m) volgens het Provinciaal Verkeer- en Vervoersplan. In het Groninger Westerkwartier was Wetterskip Fryslân reeds vaarwegbeheerder vanaf 2004.

In de Vaarwegenverordening is het oeverbeheer niet geregeld. De huidige beheerpraktijk wordt voortgezet. In de Waterwet is geen wettelijke verplichting aan de vaarwegbeheerder opgelegd om het oeverbeheer te regelen. In de provincie is het beheer van oevers, met name dat van de kleinere vaarwegen erg versnipperd. Provincie en waterschap voeren een gezamenlijke verkenning van het oeverbeheer uit.

De E- en F-watgangen zijn medio 2014 zonder achterstallig onderhoud overgedragen, danwel in combinatie met een afkoopsom/vergoeding. Eventuele baggerkosten op korte termijn zijn financieel afgedekt door de afkoopsommen. Het baggeren ten behoeve van vaarwegbeheer wordt meegenomen in het eerstvolgende reguliere baggerplan van WF (2016-2025). De verwachting is dat deze gevolgen beperkt zijn en zich pas over 6 à 8 jaar voor gaan doen.

Wetterskip Fryslân draagt de zorg voor het baggeren van de E en F vaarwegen. Daarnaast behoren afhandelen van klachten en calamiteiten, de inbreng van kennis op het gebied van het vaarwegbeheer in planvormingstrajecten en projecten en het afhandelen van verzoeken en vergunningverlening tot de vaarwegbeheertaak van Wetterskip Fryslân. Op grond van de

Vaarwegverordening is Wetterskip Fryslân verplicht de normen voor zijn vaarwegen in de legger te vertalen.

4.3 Mutaties op bestaande budgetten voldoende water

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die de lasten doen toe- of afnemen. Deze ontwikkelingen volgen uit door het dagelijks en/of algemeen bestuur genomen besluiten en enkele door de organisatie aangedragen ontwikkelingen. Daarnaast volgen uit het WBP 2016-2021 een aantal ontwikkelingen die effect hebben op de lasten. Het Waterbeheerplan wordt in het voorjaar van 2016 definitief vastgesteld. De kosten voor het uitvoeren van onderzoeken zoals opgenomen in het WBP 2016-2021 zijn meegenomen in het MP 2016-2020. De wijziging in de kosten van het uitvoeren van de maatregelen uit het WBP zijn afhankelijk van de uitkomsten van de betreffende onderzoeken en zijn niet in dit MP verwerkt.

Onderstaande tabellen geven de financiële impact van deze ontwikkelingen ten opzichte van de gewijzigde (meerjaren)begroting 2015 weer en de ontwikkelingen worden daaronder toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen exploitatie en investeringen. De investeringen komen als kapitaallasten terug in de exploitatie.

Exploitatie

Ontwikkelingen t.o.v. de gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursbesluiten en organisatie							
A.	Uitvoeringsplan veenweidevisie	100% WS	100	100	100	-	-
B.	Opstellen watergebiedsplannen	100% WS	-	-47	-51	-56	-56
C.	Opbrengst leges	100% WS	-25	-25	-25	-25	-25
D.	Stedelijk waterbeheer	100% WS	-	-	-	-	733
E.	Energiekosten watersysteembeheer	100% WS	-200	-150	-150	-125	-125
Subtotaal			-125	-122	-126	-206	527
WBP 2016-2021							
F.	Ontwikkelingen volgend uit WBP	100% WS	150	195	115	65	20
Subtotaal WBP			150	195	115	65	20
Totale mutatie ontwikkelingen			25	73	-11	-141	547

Toelichting bestuursbesluiten en organisatie:

- A. Uitvoeringsplan veenweidevisie:** om de kostenbeheersing die in de veenweidevisie opgenomen is op termijn mogelijk te maken, zijn financiële middelen nodig voor onderzoeksmaatregelen gericht op aanpassingen van de landbouwbedrijfsvoering bij een geringere drooglegging, zoals experimenten met onderwaterdrainage en ervaringen met natte teelten. Voor dit onderzoek, dat zoveel mogelijk samen met de provincie zal worden uitgevoerd, is door het algemeen bestuur € 100.000 per jaar voor de jaren 2016 tot en met 2018 beschikbaar gesteld.
- B. Opstellen watergebiedsplannen:** het programma opstellen watergebiedsplannen bevindt zich in de laatste fase. Eind 2016 wordt het opstellen van de watergebiedsplannen afgerond. Dit houdt in dat het reserveren van geld in de exploitatiebegroting voor de planvorming vanaf 2017 en verder niet meer behoeft plaats te vinden. Het resterende budget kan hiermee vervallen.
- C. Opbrengst leges:** het aantal vergunningaanvragen is in 2014 toegenomen, deels als gevolg van de grote infrastructurele werken aan wegen die in opdracht van de overheid in Fryslân zijn uitgevoerd en deels als gevolg van toenemende activiteiten van aanvragers (burgers/bedrijven)

in de waterinfrastructuur. Dit heeft in 2014 tot hogere leges-opbrengsten geleid. Op basis van de historie wordt ook voor de komende jaren vooralsnog rekening gehouden met een hoger aanvragenniveau, alhoewel het aantal grote infrastructurele werken wel lager wordt ingeschat dan in 2014. Voor het structurele deel is de opbrengst verhoogd.

- D. Stedelijk waterbeheer:** in 2011 heeft het algemeen bestuur het beleid (Kadernotitie Overdracht waterbeheer in bebouwd gebied) voor de overdracht van het onderhoud van de watersystemen in het bebouwde gebied vastgesteld. In mei 2014 is bestuurlijke overeenstemming bereikt met de waterwethouders over een praktische uitwerking, waarbij de financiële kaders van de Kadernotitie als basis hebben gediend. Uiterlijk in 2016 zijn met alle gemeenten overdrachtsdocumenten afgesloten en eind 2015 is al het achterstallig onderhoud uitgevoerd. De kosten voor de overname van stedelijk waterbeheer ontwikkelen zich in de komende MP's t/m 2025 geleidelijk tot het (eind)bedrag dat hiervoor is opgenomen in de Kadernotitie. Conform de Kadernotitie dient hierop geanticipeerd te worden in de jaarschijf 2020 waarbij het budget voor de jaarschijf 2020 ten opzichte van 2019 met € 0,7 miljoen toeneemt.
- E. Energiekosten watersysteembeheer:** de energie is tot en met 2016 volledig ingekocht en voor de jaren 2017 en 2018 voor het grootste deel. Door scherper en slimmer in te kopen, is bewerkstelligd dat de tarieven vanaf 2016 gaan dalen ten opzichte van de jaren ervoor. In verband met deze dalende inkooprijzen kunnen de energie-budgetten vanaf 2016 voor de gemalen en kunstwerken worden verlaagd. Omdat de verwachting is dat deze trend zich ook voor de jaren 2018 t/m 2020 voordoet, zijn de budgetten voor de gehele MP periode bijgesteld.

Toelichting ontwikkelingen WBP 2016-2021:

F. Ontwikkelingen volgend uit het WBP: nieuwe ontwikkelingen in het WBP 2016-2021 leiden tot een mutatie in de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015. Deze ontwikkelingen zijn:

- *Anticiperend peilbeheer Friese boezem:* de provincie stelt een visie op voor de Friese boezem. Deze visie wordt als input gebruikt voor de Omgevingsvisie (2018) en het peilbesluit voor de boezem. Als beheerder van de Friese boezem zal het waterschap de provincie adviseren ten aanzien van beheer, inrichting en onderhoud aan de boezem met het oog op de vele functies van de boezem. Het peilbesluit wordt geactualiseerd vanwege veranderende functies van de boezem en wijzigingen in het peilbeheer die meer rekening houden met verschillende weersomstandigheden.
- *Evaluatie maatregelen wateroverlast bebouwd gebied:* het ontstaan van wateroverlast in bebouwde gebieden kan zijn oorsprong hebben in het watersysteem, de riolering maar ook in de stedenbouwkundige inrichting van bebouwde gebieden. In de evaluatie worden de eerder getroffen maatregelen en de effectiviteit daarvan beoordeeld waarbij de nieuwste klimaatscenario's als referentie worden toegepast. Waar maatregelen nodig zijn wordt dit samen met gemeenten opgepakt. Naast wateroverlast wordt ook hittestress onderzocht.
- *Evaluatie grondwaterbeleid:* samen met de provincie wordt onderzocht welke instrumenten aangepast of ontwikkeld kunnen worden om het in standhouden en versterken van de strategische grondwatervoorraad te bevorderen. Daartoe wordt onder andere een gezamenlijke evaluatie van het grondwaterbeleid van provincie en waterschap uitgevoerd. De mogelijkheden en onmogelijkheden van een vergunningplicht voor kunstmatige drainage in de vrijafstromende gebieden en het - zo mogelijk - implementeren ervan wordt tevens onderzocht.
- *Opstellen beheerisies boezem en deelsystemen:* in de beheerisies wordt beschreven hoe het waterschap de boezem, polders en vrijafstromende gebieden wil beheren. Het gaat om een visie op de gewenste situatie voor de inrichting, het peilbeheer en het onderhoud voor de verschillende gebruiksfuncties. De beheerisie is uitgangspunt voor

een uitvoeringsprogramma om tot de gewenste situatie te komen en het onderhoudsplan. De beheervisie wordt in modules opgebouwd in de periode 2016-2018.

- *Opstellen onderhoudsplannen boezem en waterlopen deelsystemen:* de onderhoudsplannen waterlopen beschrijven hoe de komende jaren vorm wordt gegeven aan het onderhoud in de Friese boezem en deelsystemen, hoe dit wordt afgestemd met de overige opgaven en hoe dit wordt ingevoerd binnen de randvoorwaarden die gelden. De plannen hebben betrekking op de boezemwatergangen en hoofdwatertongen en op de niet peilregulerende voorzieningen zoals vispassages, natuurvriendelijke oevers en beschoeiingen en op het onderhoud van en toezicht op de schouwwatergangen. In het onderhoudsplan wordt tevens aangegeven hoe het waterschap omgaat met het ruimen van zwerfvuil conform de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie.
- *Opstellen beheer en onderhoudsplan kunstwerken:* het onderhoudsplan beschrijft de onderhoudsinspanningen om de actieve kunstwerken in de Friese boezem en de deelsystemen in de gewenste onderhoudstoestand te houden waarbij een afweging gemaakt wordt tussen risico's, kosten en prestaties. Het plan heeft betrekking op het jaarlijks en groot onderhoud (vervanging) en inspecties. In het onderhoudsplan worden de voortschrijdende inzichten uit assetmanagement meegenomen. Parallel aan het opstellen van het onderhoudsplan loopt de verdere ontwikkeling en invulling van het onderhoudsmanagementsysteem Maximo.
- *Onderzoek exotobestrijding:* het in 2015 vastgestelde beleid is gericht op het effectief omgaan met invasieve soorten, waarmee schade aan watersysteem en natuur kan worden beperkt. Met het beleid wordt zoveel mogelijk aangesloten op het Europese, landelijke en regionale beleid en wordt samenwerking gezocht met betrokken organisaties, waaronder gemeenten, buurwaterschappen en provincies, en met de agrarische sector en burgers. Het waterschap onderzoekt met welke inrichtings- en beheermaatregelen de vestiging en verspreiding van exoten zoveel mogelijk kan worden beperkt.
- *Evaluatie watertoets:* met de in 2012 vastgestelde Leidraad Watertoets heeft het waterschap de uitgangspunten voor de advisering in het kader van de watertoets vastgesteld. Door recente ontwikkelingen, onder andere op het gebied van de primaire waterkeringen is een evaluatie van de watertoets en de leidraad gewenst. De evaluatie zal in samenwerking met provincie en gemeenten worden uitgevoerd.
- *Onderzoek oevers vaarwegbeheer:* de overdracht van vaarwegbeheer in 2014 betrof alleen het "natte profiel". Samen met de provincie wordt het oeverbeheer en -onderhoud in relatie tot de vaarwegfunctie nader uitgewerkt. Het beheer van oevers, met name dat van de kleinere vaarwegen is erg versnipperd. Het voor de vaarwegfunctie benodigde beheer en onderhoud van oevers en oeverbescherming zal worden opgenomen in de beheervisie voor de Friese Boezem en uitgewerkt worden in het integrale onderhoudsplan voor de Boezem.

Voor onderzoek, analyse en de inzet van externe expertise is voor deze ontwikkelingen over de MP – periode cumulatief circa € 0,5 miljoen aanvullend budget benodigd.

Investerings

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 zijn er een aantal nieuwe investeringen opgevoerd die zorgen voor een toename in de kapitaallasten in de exploitatie.

Nieuwe investeringen t.o.v. gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursbesluiten en organisatie							
A.	Uitvoeringsmaatregelen veenweidevisie	100% WS	75	150	225	300	375
B.	Uitvoeringsmaatregelen PAS	100% WS	215	215	215	215	215
Subtotaal			290	365	440	515	590
WBP 2016-2021							
C.	Ontwikkelingen volgend uit WBP	100% WS	200	200	200	400	400
Subtotaal WBP			200	200	200	400	400
Toename investeringsvolume			490	765	640	915	990
	Toename kapitaallasten A t/m C	100% WS	-	-	12	34	60
Toename kapitaallasten in exploitatie			-	-	12	34	60

Toelichting:

- A. Uitvoeringsmaatregelen veenweidevisie:** om de kostenbeheersing, zoals opgenomen in de veenweidevisie, op termijn mogelijk te maken zijn middelen nodig voor extra investeringen, zoals peilregulerende kunstwerken (stuwen, inlaten, et cetera). Hierbij geldt dat peilwijzigingen zoveel mogelijk pas worden uitgevoerd op het moment dat vervangingsinvesteringen aan de orde zijn. Hiervoor heeft het algemeen bestuur investeringen beschikbaar gesteld voor 2016 van € 75.000 en in 2017 € 150.000. Voor de jaren daarna wordt uitgegaan van een geleidelijke toename met € 75.000 per jaar. Dit bedrag komt overeen met de geleidelijke kostentoename voor het waterbeheer in het veenweidegebied, zoals eerder verkend in de hierop gerichte studies.
- B. Uitvoeringsmaatregelen PAS:** het doel van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is om ruimte te maken voor economische ontwikkeling (met name ontwikkelruimte voor de landbouw) met behoud van de natuurdoelen van Natura-2000 gebieden. De PAS-maatregelen zijn opgenomen in N2000-beheerplannen. Voor het waterschap gaat het bij PAS-maatregelen met name om hydrologische maatregelen gericht op vernatting in natuurgebieden. De omvang van de totale kosten voor de N2000 maatregelen voor Wetterskip Fryslân bedraagt in totaal € 3,1 miljoen voor de eerste beheerplanperiode. Binnen dit bedrag komen de totale kosten van de PAS-maatregelen neer op cumulatief € 1,1 miljoen voor een periode van zes jaar. Er zijn borgingsafspraken voor de financiën en de inspanningsverplichting tussen de Provincies, Terrein Beherende Organisaties (TBO's) en waterschappen vastgesteld. Met de ondertekening van de Overeenkomst Borgingsafspraken PAS geldt dat de aanpak van PAS-maatregelen hogere prioriteit krijgt boven de overige maatregelen. Hierdoor is vanaf 2016 aanvullend budget benodigd voor de realisatie van alle opgaven. Daarom is een cumulatieve ruimtevrager ingediend van € 1,1 miljoen voor de periode 2016-2020 als aanvullend krediet op de jaarlijkse beschikbare middelen voor "inrichting watersystemen".

Toelichting ontwikkelingen WBP 2016-2021:

C. Ontwikkelingen volgend uit het WBP: nieuwe ontwikkelingen in het WBP 2016-2021 leiden tot een mutatie in de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015. Deze ontwikkeling is:

- *Uitvoeringsmaatregelen ter bevordering duurzaam beheer zoetwatervoorraad:* in het Deltaprogramma Zoetwater zijn afspraken gemaakt tussen de overheden om de zoetwatervoorziening te verbeteren en zuinig gebruik van water te bevorderen. Het waterschap werkt in de planperiode maatregelen uit om aan deze doelstellingen te voldoen. In een visie wordt vastgelegd welke inspanningen het waterschap levert voor de verziltingsbestrijding in het noordelijk kleigebied. Voor de uitvoeringsmaatregelen wordt aanvullend investeringsbudget opgevoerd van € 0,2 miljoen in 2016 oplopend naar € 0,4 miljoen in 2020.

5 Schoon water

Met het programma schoon water streeft Wetterskip Fryslân naar een optimale waterkwaliteit van alle oppervlakte wateren in het beheergebied. Hiervoor worden maatregelen uitgevoerd om verontreiniging van het oppervlaktewater te voorkomen en om het watersysteem natuurvriendelijker in te richten. Er moet worden voldaan aan de eisen, die voortkomen uit onder andere de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Stedelijk afvalwater en de Zwemwaterrichtlijn. Hiermee wordt gewerkt aan het realiseren van een waterkwaliteit, die afgestemd is op de functie van het water die afgestemd is op de functie van het water.

In dit hoofdstuk worden eerst de ambities van het dagelijks bestuur beschreven. Vervolgens worden de belangrijkste ontwikkelingen binnen het programma schoon water benoemd voor de MP-periode. Tot slot komen enkele ontwikkelingen aan de orde die resulteren in mutaties op de budgetten uit de (meerjaren)begroting 2015.

5.1 Ambities schoon water

Verhogen duurzaamheid en doelmatigheid in de Waterketen

In het Bestuursakkoord Water is landelijk overeengekomen om in de periode tot en met 2020 een forse doelmatigheidswinst in het waterketenbeheer te bereiken. Door de Friese waterketenpartners is een concrete ambitie gesteld om besparingen in de waterketen te realiseren die oplopen tot € 12 miljoen per jaar in 2020, waarvan € 3,7 miljoen per jaar voor het waterschap. Het gaat hoofdzakelijk om besparingen die autonoom gerealiseerd kunnen worden. Voor Wetterskip Fryslân gaat het met name om activiteiten in de slibverwerking, waarmee tevens invulling gegeven kan worden aan de duurzaamheidsambities van het waterschap.

Daarnaast is samenwerking met onze waterketenpartners van groot belang bij het verhogen van de doelmatigheid en duurzaamheid in de waterketen. In 2016 wordt het Fries bestuursakkoord waterketen geactualiseerd. Wetterskip Fryslân heeft hierin uitgesproken de goede samenwerking met waterketenpartners te willen consolideren en verder uit te bouwen waar dat zinvol en gewenst is. Daarbij wordt aangesloten bij de gemeentelijke regio-aanpak waarbij clusters van acht gemeenten samen optrekken bij het invullen van de waterketenopgaven.

Voor het verhogen van de kwaliteit en het verlagen van de kosten en kwetsbaarheid van het zuiveringsbeheer, wordt het centrale regiekamerconcept voor de rioolwaterzuiveringen uitgewerkt. Hiermee wordt de bedrijfsvoering van het zuiveringsbeheer geoptimaliseerd en worden de mogelijkheden verbeterd voor het, samen met de gemeenten, ontwikkelen en delen van kennis van de afvalwaterketen en het beheer hiervan. Met de gemeente Heerenveen zijn we recentelijk begonnen met het digitaal uitwisselen van beheergegevens op het gebied van riolering en zuivering.

Het Integraal Zuiveringsplan (IZP) wordt geëvalueerd en zo nodig in 2018 geactualiseerd. In het IZP zijn de visie op en de beleidsuitgangspunten voor de uitvoering van de zuiveringstaak beschreven.

Kaderrichtlijn Water

De Kaderrichtlijn Water (KRW) vereist, dat de waterkwaliteit in alle wateren uiterlijk in 2027 in een goede toestand is. Voor de waterlichamen (grote wateren) gelden strikte verplichtingen, die getoetst worden door de Europese Commissie.

In 2009 is vastgesteld welke maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de doelen. Er is gekozen de mogelijkheden die de KRW biedt voor fasering volledig te benutten. Dit betekent dat de

maatregelen in de drie KRW-planperiodes tot en met 2027 zullen worden gerealiseerd. In 2015 is het geactualiseerde maatregelenpakket voor de periode 2016-2021 vastgesteld, nadat in 2013 en 2014 met overheden en belangenorganisaties een gebiedsproces is doorlopen gevolgd door een inspraakperiode op de ontwerp plannen begin 2015.

De grootste opgaven liggen ook in de komende periode op het gebied van inrichting van het watersysteem. Wel is er een aantal inhoudelijke wijzigingen. In polderwaterlichamen worden de maatregelen bijvoorbeeld zoveel mogelijk gecombineerd met een extensivering van het onderhoud voor een optimale (kosten) effectiviteit. Daarnaast zijn er opgaven op het gebied van nutriënten en bestrijdingsmiddelen. De uitwerking van maatregelen vindt deels plaats binnen het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer van LTO. Bij het realiseren van KRW maatregelen in landbouwgebieden, speelt financiering vanuit POP-3 een belangrijke rol.

Voor overige wateren (wateren buiten de KRW-waterlichamen) worden in de komende jaren ecologische doelen vastgesteld door de provincies volgens een landelijke systematiek. Deze systematiek is gebaseerd op de systematiek van de waterlichamen, maar is lichter van opzet en kent geen resultaatsverplichtingen. Het waterschap adviseert de provincies ten aanzien van de doelen.

Terugdringen emissies

Het terugdringen van emissies naar het oppervlaktewater is een belangrijke opgave voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Concrete maatregelen worden opgenomen in een actieplan voor de komende vier jaar. Dit wordt in het najaar van 2015 opgesteld. Onderstaand zijn de belangrijkste onderwerpen beschreven.

Voor het terugdringen van het emissies staat het waterschap niet alleen aan de lat. De betrokken sectoren en ook de Rijksoverheid hebben hierin een rol. Wij zullen specifiek aandacht besteden aan het beter benutten van de monitoringsresultaten van de waterschappen, bijvoorbeeld bij de toelating van bestrijdingsmiddelen.

Landbouw

Een belangrijke speerpunt voor het terugdringen van emissies is het realiseren van de afspraken uit het convenant Erfafspoeling dat afgesloten is met de melkveehouderijsector. We zetten ook actief in op projecten onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) die gericht zijn op brede implementatie van maatregelen in de landbouwpraktijk, bijvoorbeeld ten aanzien van emissies van bestrijdingsmiddelen

Recreatievaart

Naast lokale maatregelen is ook landelijk beleid of regelgeving nodig om de waterkwaliteitsdoelen te kunnen behalen. Dit geldt ook voor het terugdringen van emissies van vuil water door de recreatievaart. De betrokken regionale partijen hebben de intenties en de taakverdeling vastgelegd in het convenant Schoon zwemwater in Fryslân, waarbinnen vanaf 2015 wordt samengewerkt.

Geneesmiddelen

De waterschappen, drinkwaterbedrijven en het Rijk ontwikkelen samen een integrale aanpak voor het terugdringen van de emissies van geneesmiddelen naar het oppervlaktewater, met bijdragen door alle ketenpartijen, waarmee recht wordt gedaan aan het principe van bestrijding aan de bron. Wetterskip Fryslân voert een inventarisatie uit van het voorkomen van geneesmiddelen voor mens en dier in het oppervlaktewater en probeert inzicht te krijgen in de omvang van relevante emissiebronnen. Waar maatregelen in de waterketen worden beschouwd, worden ook effecten op andere 'nieuwe' stoffen en microverontreinigingen in beeld gebracht. Hiermee wordt inzicht verkregen in waar eventueel extra gezuiverd moet worden in verband met nieuwe stoffen.

Of er werkelijk geïnvesteerd gaat worden is mede afhankelijk van het landelijke en Europese beleid, bijvoorbeeld maatregelen in de farmacie of maatregelen bij ziekenhuizen.

Resistente bacteriën

Het waterschap inventariseert het vóórkomen van resistente bacteriën en relevante emissiebronnen van resistente bacteriën in het beheergebied. Na deze inventarisatie is in 2019 bekend in hoeverre bacteriën die resistent zijn voor antibiotica voorkomen in de watersystemen in Friesland en of ze gevolgen hebben voor de waterkwaliteit.

5.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen schoon water

Realiseren nieuwe slibeindverwerking

De ambities ten aanzien van doelmatigheid, energie en het terugwinnen van grondstoffen zoals fosfaat zijn in grote mate afhankelijk van keuzes ten aanzien van de slibeindverwerking. De strategie voor verwerking en afzet van slib is in 2013 vastgesteld. De verdere uitwerking en realisatie vindt in de komende jaren plaats. In 2015 zal de aanbesteding voor de afzet van het zuiveringsslib vanaf 2017 plaatsvinden. In 2016 worden dan op basis van deze aanbesteding keuzes gemaakt voor de verdere slibbehandeling en slibontwatering.

Uitvoering convenant erfafspoeling

De emissies van nutriënten zijn een belangrijk knelpunt voor het bereiken van een goede waterkwaliteit. Sinds de jaren tachtig hebben milieumaatregelen tot een gestage afname van de concentraties stikstof en fosfaat in het oppervlaktewater geleid. Vanaf ongeveer 2006 is er echter geen daling meer opgetreden.

Het Convenant Erfafspoeling, dat in 2015 is afgesloten tussen LTO-Noord Fryslân, Agrarische Jongeren Friesland, de afdeling Friesland van de Nederlandse Melkveehouders Vakbond en het waterschap, is een van de manieren waarop de landbouwsector aan de slag gaat met het verder terugdringen van emissies. De gezamenlijke aanpak moet er toe leiden dat gedurende de looptijd van het convenant (2015-2021) de nutriëntenemissie vanaf het erf op melkveebedrijven met 80% vermindert.

In het najaar 2015 wordt een uitvoeringsbesluit opgesteld waarin de afspraken van het convenant financieel en qua capaciteit uitgewerkt worden. Naast de afspraken uit het convenant wordt het toezicht op erfafspoeling geïntensiveerd.

5.3 Mutaties op bestaande budgetten schoon water

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die de lasten doen toe- of afnemen. Deze ontwikkelingen volgen uit door het dagelijks en/of algemeen bestuur genomen besluiten en enkele door de organisatie aangedragen ontwikkelingen. Daarnaast volgen uit het WBP 2016-2021 een aantal ontwikkelingen die effect hebben op de lasten. Het Waterbeheerplan wordt in het voorjaar van 2016 definitief vastgesteld. De kosten voor het uitvoeren van onderzoeken zoals opgenomen in het WBP 2016-2021 zijn meegenomen in het MP 2016-2020. De wijziging in de kosten van het uitvoeren van de maatregelen uit het WBP zijn afhankelijk van de uitkomsten van de betreffende onderzoeken en zijn niet in dit MP verwerkt.

Onderstaande tabellen geven de financiële impact van deze ontwikkelingen ten opzichte van de gewijzigde (meerjaren)begroting 2015 weer en de ontwikkelingen worden daaronder toegelicht.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen exploitatie en investeringen. De investeringen komen als kapitaallasten terug in de exploitatie.

Exploitatie

Ontwikkelingen t.o.v. de gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursbesluiten en organisatie							
A.	Bijdrage convenant erfafspoeling	100% WS	135	135	135	135	135
B.	Intensivering toezicht erfafspoeling	100% WS	54	54	36	18	-
C.	Afvalwaterbehandeling Noorderzijlvest	100% ZB	-	-	95	95	95
D.	Sloopkosten rwzi Wijnjewoude	100% ZB	65	473	-	-	-
E.	Sloopkosten persleiding Burgum	100% ZB	-	250	-	-	-
F.	Energiekosten zuiveringsbeheer	100% ZB	-385	-280	-275	-200	-200
G.	Beheer en onderhoud aanpassing sliblijn Drachten en amoveren RWZI Wijnjewoude	100% ZB	-	-	-240	-240	-240
H.	Waterketen	100% ZB	-100	-100	-100	-100	-100
I.	Onderhoud transportstelsel	100% ZB	-200	-200	-200	-200	-200
Subtotaal			-431	332	-549	-492	-510
WBP 2016-2021							
J.	Ontwikkelingen volgend uit WBP	100% WS	50	-	75	-	150
Subtotaal WBP			50	-	75	-	150
Totale mutatie ontwikkelingen			-381	332	-474	-492	-360

Toelichting bestuursbesluiten en organisatie:

- A. Bijdrage convenant erfafspoeling:** op het terrein van erfafspoeling gaat Wetterskip Fryslân samenwerken met de agrarische belangenorganisaties. Hiervoor is in maart 2015 een convenant erfafspoeling ondertekend. In het najaar 2015 wordt een uitvoeringsbesluit opgesteld waarin de afspraken van het convenant financieel en qua capaciteit uitgewerkt worden. Het aandeel van Wetterskip Fryslân voor de uitvoering van het convenant wordt geraamd op circa € 135.000 (personeel, goederen en diensten). Dit bedrag is bovendien het aandeel van Wetterskip Fryslân als cofinancieringsbijdrage voor POP3.
- B. Intensivering toezicht erfafspoeling:** om een zelfde emissiereductie te realiseren als met de stimuleringsregeling en heffing verwacht werd, heeft het dagelijks bestuur op 3 maart 2015 besloten om een convenant met de landbouwsector af te sluiten en het toezicht op erfafspoeling te intensiveren. Deze intensivering is vooral bedoeld om te stimuleren en te motiveren. Alleen bij uitwassen wordt het handhavingsinstrument ingezet. Het hele handhavingprogramma ontwikkelt zich vanuit meedenken en stimuleren naar handhaven daar waar nodig. Daarnaast wordt het heffingsinstrument fiscaal en juridisch geperfectioneerd, aangezien dit de terugvaloptie is als met het convenant en de intensivering van de handhaving te weinig voortgang geboekt wordt. Hiermee zal extra beslag worden gelegd de capaciteit van handhaving. Door het dagelijks bestuur is aanvullend budget toegekend voor externe ondersteuning.
- C. Afvalwaterbehandeling Noorderzijlvest:** een deel van ons afvalwater wordt gezuiverd door rwzi's van waterschap Noorderzijlvest. Met Noorderzijlvest is hierover een convenant ondertekend. Wetterskip Fryslân betaalt een bijdrage aan Noorderzijlvest op basis van de aangeleverde v.e.'s en een door Noorderzijlvest bepaalde kostprijs per v.e. die gebaseerd is op werkelijke kosten. Noorderzijlvest bouwt in 2018 een nieuwe rwzi die drie oude rwzi's gaat vervangen. De kostprijs per v.e. is de afgelopen jaren afgenomen doordat de oude rwzi's volledig waren afgeschreven en de afschrijvingslasten geen onderdeel meer van de kostprijs uitmaakten. De

nieuwe rwzi (€ 25 miljoen) genereert weer afschrijvingslasten die de kostprijs verhogen. Hierdoor neemt de bijdrage van Wetterskip Fryslân vanaf 2018 toe met € 95.000 per jaar.

- D. Sloopkosten rwzi Wijnjewoude:** op 18 november 2014 heeft het algemeen bestuur besloten om de rwzi Drachten aan te passen op basis van wettelijke eisen en de rwzi Wijnjewoude te slopen en het transportstelsel hiervoor aan te passen. Voor deze aanpassingen is een investeringskrediet vrijgegeven (in MP 2015-2019 opgenomen). In het voorstel is ook aangegeven dat het voor de sloop van rwzi Wijnjewoude een eenmalig bedrag benodigd is van € 538.000 en nog niet in het MP 2015-2019 was opgenomen. Dit leidt tot uitzetting van de exploitatie (sloop mag volgens de voorschriften niet worden geactiveerd). Zie ook ad G.
- E. Sloopkosten persleiding Burgum:** op 16 december 2014 heeft het dagelijks bestuur besloten om de persleiding vanaf rioolgemaal Hurdegaryp naar Burgum te vervangen. Voor de aanleg van de nieuwe leiding is een krediet beschikbaar gesteld. Voor de sloop van de oude leiding is besloten om in het MP 2016-2020 voor 2017 het exploitatiebudget eenmalig op te hogen met € 250.000.
- F. Energiekosten zuiveringsbeheer:** de energie is op dit moment tot en met 2016 volledig ingekocht en voor de jaren 2017 en 2018 gedeeltelijk. In verband met de dalende inkooprijzen kunnen de energie-budgetten vanaf 2016 voor het transportstelsel en zuiveringen verlaagd worden. Naast dit prijseffect is er ook sprake van een hoeveelheidseffect door onder andere de toepassing van bellenbeluchters.
- G. Beheer en onderhoud RWZI Wijnjewoude / Drachten:** in het AB-voorstel aanpassing sliblijn Drachten / Wijnjewoude van 18 november 2014 is ook een ruimtebieder opgenomen. Het slopen van de RWZI Wijnjewoude leidt tot lagere exploitatielasten (beheer en onderhoud). Daarnaast wordt de indikcapaciteit van het slib vergroot en kan naar verwachting al het slib in Drachten worden vergist en hoeft geen slib meer naar de SOI in Heerenveen gebracht te worden (zoals nu het geval is). Dit bespaart kosten van transport en een hogere slibvergistings levert een hogere gasproductie waardoor meer elektriciteit opgewekt kan worden. Gezamenlijk wordt vanaf 2018 € 240.000 structureel bespaard.
- H. Waterketen:** voor de waterketen kan een structurele ruimtebieder aangeboden worden van € 0,1 miljoen. Dit komt omdat de strategische planvorming voor slibverwerking is afgerond en omdat meer personele capaciteit voor strategische planvorming binnen de organisatie beschikbaar is gekomen.
- I. Onderhoud transportstelsel:** een groot aantal rioolgemalen is de afgelopen jaren voorzien van nieuwe besturingskasten inclusief technische inhoud. Deze preventieve onderhoudsacties maken dat zich nu relatief weinig storingen voordoen.

Toelichting ontwikkelingen WBP 2016-2021:

- J. Ontwikkelingen volgend uit het WBP:** nieuwe ontwikkelingen in het WBP 2016-2021 leiden tot een mutatie in de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015. Deze ontwikkelingen zijn:
- *Evaluatie KRW-doelen:* landelijk is afgesproken dat voorafgaand aan de derde generatie stroomgebiedsbeheerplannen een evaluatie van de KRW-doelen plaatsvindt. Alleen wanneer het goed gemotiveerd kan worden binnen de KRW-systematiek, is het toegestaan om de KRW-doelen aan te passen. De doelen worden vastgesteld door de Provincie, het waterschap adviseert over de invulling van de doelen.
 - *Adviseren provincies doelen voor overige wateren:* overige wateren zijn wateren buiten de grote KRW-waterlichamen. Landelijk is er door Inter Provinciaal Overleg en Unie van Waterschappen een methode ontwikkeld voor het afleiden van doelen voor overige wateren. De provincies stellen de doelen vast. In de planperiode zal het waterschap de provincies adviseren over doelen in overige wateren.
 - *Actualiseren beleid en uitvoering maatregelen ten aanzien van vis:* door het Rijk wordt de Visserijwet aangepast. Zo nodig zal het beleid in de periode 2016-2021 worden

aangepast. In de planperiode zal nader worden bepaald in hoeverre kunstwerken één- of tweezijdig passeerbaar voor vis moeten zijn, of er nog resterende belangrijke knelpunten voor vismigratie zijn, hoe de (te) hoge brasemstand zich ontwikkelt en of een pilot met visstand beheer (wegvangen brasem) een effectieve maatregel is.

- *Onderzoek geneesmiddelen in oppervlaktewater*: de activiteiten van Wetterskip Fryslân worden uitgevoerd binnen het kader van het Plan van aanpak geneesmiddelen in de waterketen, van de Unie van Waterschappen en de Vereniging van drinkwaterbedrijven in Nederland (Vewin). Wetterskip Fryslân voert een inventarisatie uit van het voorkomen van geneesmiddelen voor mens en dier in het oppervlaktewater en probeert inzicht te krijgen in de omvang van relevante emissiebronnen.
- *Evalueren en actualiseren IZP*: in 2018 wordt het Integraal Zuiveringsplan (IZP) geëvalueerd en, waar nodig, geactualiseerd. Bekeken zal worden of met het werken volgens de uitgangspunten van het IZP de doelstellingen van het waterschap worden bereikt of dat hiervoor aanpassingen nodig zijn.

Voor onderzoek, analyse en de inzet van externe expertise is voor deze ontwikkelingen over de MP –periode cumulatief € 0,3 miljoen aanvullend budget benodigd.

Investerings

Ten opzichte van de gewijzigde meerjarenbegroting 2015 zijn er voor het programma schoon water geen nieuwe investeringen opgevoerd die zorgen voor een toename in de kapitaallasten in de exploitatie. In de meerjarige cijfers zijn vanuit het vorige MP al een aantal grote investeringen opgenomen zoals bijvoorbeeld de slibverwerking.

6 Organisatie

De organisatie van Wetterskip Fryslân is volop in ontwikkeling. Een belangrijke doelstelling is het steeds verder verbeteren van de efficiency en resultaatgerichtheid van de organisatie, de klantgerichtheid en maatschappelijke sensitiviteit. Maar ook een betere bediening van het bestuur. Maatschappelijk verantwoord ondernemen komt onder meer terug in doelstellingen op het gebied van samenwerking met onze maatschappelijke partners, duurzaamheid en omgaan met het energievraagstuk. Een snel veranderende wereld vraagt om een groter aanpassingsvermogen. Dat vertaalt zich in doelstellingen om de flexibiliteit en de slagvaardigheid van de organisatie verder te vergroten. Het vertaalt zich uiteraard ook naar doelstellingen op het gebied van onze medewerkers: doelstellingen die gaan over competenties. Maar ook veilig en verantwoord werken en het bieden van een uitdagende en motiverende werkomgeving. Dit laatste is bovendien van belang om ook in de toekomst bij een krimpend aanbod van werknemers voldoende in de arbeidsbehoefte te voorzien.

In de beleidsmatige ontwikkelingen komen de belangrijkste ambities van het programma organisatie naar voren. In het programma Organisatie zijn ook onderwerpen opgenomen die tot het primaire proces behoren, maar niet rechtstreeks aan een van de drie programma's gekoppeld kunnen worden. Aansluitend komen enkele ontwikkelingen aan de orde die resulteren in mutaties op de budgetten uit de (meerjaren)begroting 2015.

6.1 Ambities programma organisatie

Interactie, participatie en communicatie

Zichtbaar maken wat je doet en waarom is van belang om draagvlak te behouden voor het betalen van belasting en voor ingrepen in de openbare ruimte. We streven naar een steviger maatschappelijke verankering van het waterschap door burgers actiever te betrekken bij onze uitvoering van taken. Ons waterschap gaat vanzelfsprekend in dialoog met burgers en bedrijven die effecten ondervinden van ons werk. Daarvoor gaan we op zoek naar kansrijke projecten en initiatieven, waar de dialoog met ingelanden kan bijdragen aan het vinden van goede oplossingen en het draagvlak voor maatregelen. Maar ook bij het zoeken naar oplossingen voor gedeelde dilemma's. De komende periode willen we onze ervaringen met burgerparticipatie uitbreiden door pilots uit te voeren en te leren van de ervaringen die we daarbij opdoen.

Een tweede speerpunt in onze communicatie is het vergroten van de zichtbaarheid van het waterschapswerk en het vergroten van het waterbewustzijn onder ingelanden. Uit onderzoek is gebleken dat Nederlanders zich weinig bewust zijn van de waterrisico's en de hoeveelheid werk die iedere dag verzet moet worden om Nederland droog te houden. Samen met het Rijk, lokale overheden en de partners in de watersector investeren we in het vergroten van het waterbewustzijn. Dit doen we door het waterschapswerk beter bij burgers onder de aandacht te brengen en te participeren in initiatieven als de website onswater.nl.

We ontwikkelen een communicatiestrategie en -uitvoeringsplan voor deze bestuursperiode. Onze missie en kernwaarden zijn leidend voor de wijze waarop we Wetterskip Fryslân in- en extern profileren.

Duurzaamheid

Wetterskip Fryslân heeft de ambitie om het watersysteem duurzaam en klimaatbestendig in te richten, de kringlopen te sluiten door grondstoffen terug te winnen, gebruik te maken van duurzame energie en een maatschappelijk betrokken organisatie te zijn. In 2013 heeft de Unie van Waterschappen namens alle waterschappen de 'Green Deal' getekend met het Rijk. Hiermee is de

duurzaamheidsambitie van Wetterskip Fryslân op landelijk niveau vastgelegd in een afspraak waar we voor staan.

Bij de 'Green Deal' is gewerkt aan een methodiek duurzaam GWW om de ambitie concreet te kunnen maken. Wetterskip Fryslân is één van de eerste organisaties die deze werkwijze implementeert. In de komende MP periode wordt de inhoudelijke duurzaamheidsambitie tot leven gebracht in de diverse plannen en projecten. Goede voorbeelden zijn de inzet van zonne-energie in de verbouw van het waterschapskantoor, terugwinnen van cellulose bij de zuivering als product voor fietspaden en het implementeren van de werkwijze Groenblauwe diensten, waarbij in samenwerking met de streek de beste oplossing wordt gekozen voor het realiseren van waterdoelen.

Innovatie

Innovatie is een speerpunt in het coalitieakkoord. Wetterskip Fryslân vindt het belangrijk innovatie te stimuleren en te faciliteren. Innovatie is belangrijk voor ons waterschap omdat nieuwe wateropgaven vragen om nieuwe oplossingen, met innovatie de cultuur van continu verbeteren wordt versterkt, met dezelfde middelen meer moet worden uitgevoerd en ons waterschap maatschappelijk verantwoord en duurzaam wil werken. Innovatie richt zich op vier thema's duurzaamheid en kringlopen, optimalisatie zuiveren van afvalwater, innovaties in het watersysteem en maatschappelijke en sociale innovatie.

Wetterskip Fryslân participeert actief in initiatieven in de watertechnologie sector, in innovaties in het watersysteem en nieuwe vormen van participatie met de streek. Innovaties doet Wetterskip Fryslân in samenwerking met kennisinstellingen als Wetsus, Van Hall Larenstein, Stowa en het bedrijfsleven.

Voorbeelden van innovatieprojecten zijn piping onderzoek met sensortechniek bij de dijk op Ameland, de inzet van vliegende sensoren (drones) bij inspecties in het beheergebied en de inzet van slibzuilen voor een betere slibindikking. In het MP 2016-2020 is jaarlijks € 0,5 miljoen opgenomen voor innovatieve projecten.

Kennis- en netwerkorganisatie

Wetterskip Fryslân profileert zich als kennis- en netwerkorganisatie. Onze specifieke deskundigheid is van grote waarde als het gaat om de betrouwbaarheid van ons werk. Deze deskundigheid willen we enerzijds meer in de etalage zetten, omdat het bijdraagt aan onze maatschappelijke positionering. Het is één van onze unieke waarden.

Anderzijds willen we deze waarde ook zeker stellen voor de toekomst. Zonder deze specifieke unieke deskundigheid kunnen we de kwaliteit van ons werk niet borgen. Het hebben en houden van een professionele en efficiënte organisatie is daarvoor noodzakelijk. Een goede balans tussen hoogwaardige eigen kennis en kennis die gebruikt wordt van derden is daarbij belangrijk. Wetterskip Fryslân heeft de komende jaren veel vacatures te vervullen, deels veroorzaakt door pensionering en uitstroom. Door te investeren in educatie op alle onderwijsniveaus wordt de instroom van de jonge generatie kenniswerkers bevorderd.

Op basis van het educatiebeleid zal jaarlijks een activiteitenplan worden opgesteld in samenwerking met onder andere het CEW en CIV-water waarin per onderwijsniveau (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, MBO, HBO en WO) specifieke activiteiten zijn uitgewerkt. De doelstelling van het educatiebeleid is driedig:

- Het bevordert de keuze voor water gerelateerde studies bij jonge mensen, zodat mogelijk een toename ontstaat aan bekwaam personeel. Dus voldoende aanwas van onze toekomstige medewerkers.
- Het verbeteren van de bekendheid met het werk van Wetterskip Fryslân en watermanagement.
- Het draagt bij aan de profilering van Wetterskip Fryslân als kennisorganisatie.

Wetterskip Fryslân sluit aan bij de ambities en activiteiten die de Nederlandse watersector ontwikkelt.

Buitenlandbeleid

Het beleid van Wetterskip Fryslân voor internationale samenwerking is vastgelegd in de nota Buitenland beleid 2014-2018. Ons waterschap was het afgelopen jaar betrokken bij twee projecten in Mozambique, evenals Nederland een deltaland.

Het eerste project in Mozambique is het succesvolle sanitatieproject. In samenwerking met andere Friese overheden wordt al enkele jaren gewerkt aan het verbeteren van toegang tot sanitaire voorzieningen in steden in Mozambique. Deze samenwerking, ondergebracht in het programma 'Schoon water voor Mozambique', wordt in 2016 en 2017 voortgezet.

Daarnaast wordt de bestaande samenwerking op het gebied van watersysteembeheer met het waterschap ARA-SUL, het meest zuidelijke waterschap van Mozambique, de komende jaren voortgezet. Dit waterschap wordt ondersteund op het gebied van dijkbeheer, zoetwaterbeheer en strategische planvorming.

6.2 Overige beleidsmatige ontwikkelingen programma organisatie

6.2.1 Wetterskip Fryslân op Koers

De organisatie van Wetterskip Fryslân is volop in ontwikkeling en er wordt gewerkt aan de verwezenlijking van de concernvisie Samenstromen. Hierin is aangegeven in welke richting de organisatie zich de komende jaren ontwikkelt. Een belangrijke doelstelling is het steeds verder verbeteren van de efficiency en resultaatgerichtheid van de organisatie, de klantgerichtheid en maatschappelijke sensitiviteit.

Al de samenhangende activiteiten zijn gebundeld onder de naam "Wetterskip Fryslân op Koers" en bestaan uit diverse onderdelen zoals het invoeren van procesgericht werken, de herinrichting van de huisvesting, de doorontwikkeling van diverse maatregelen in het kader van het invullen van de bezuinigingsstelposten, en daarmee samenhangend de invoering van een modern personeelsbeleid.

Procesgericht werken

Werkprocessen worden opnieuw ingericht om zo de doelmatigheid en doelgerichtheid te versterken. Tegelijkertijd wordt ook de informatievoorziening van de processen verbeterd. Daarvoor is bij de start van het programma Organisatieontwikkeling door het algemeen bestuur een investeringsruimte van € 3,3 miljoen vastgesteld. Hiervan is € 1,7 miljoen inmiddels via investeringsvoorstellen daadwerkelijk vrijgegeven. De komende periode zal het algemeen bestuur aanvullende investeringsvoorstellen worden voorgelegd voor de nog resterende verbeterlagen. De implementatie van de laatste processen wordt in 2017 afgerond. Enkele meer complexe ICT-implementaties zullen tevens doorlopen in 2017. Onderdeel van het programma is ook het verbeteren van de gegevenshuishouding ter ondersteuning van de processen. Daarin wordt ook het gebruik van de landelijke stelsel van basisregistraties geïntegreerd. Ook dit programmaonderdeel zal doorlopen.

In 2017 start een nieuwe fase van continu verbeteren. Medewerkers en proceseigenaren blijven alert op de mogelijkheden om de processen verder te verbeteren of de efficiency te verhogen en worden continu uitgenodigd verbeter ideeën aan te leveren. Ieder proces wordt daarnaast jaarlijks geaudit op een correcte werking en op de mogelijkheid om tot verdere efficiency te komen.

Huisvesting

In de eerste helft van 2016 zal de organisatie het heringerichte hoofdkantoor in gebruik nemen. Het nieuwe huisvestingsconcept is gericht op samenwerking en verbinding. Het ondersteunt de organisatiefilosofie en het proces- en projectgericht werken. Tevens wordt een bijdrage geleverd aan de doelstellingen op gebied van duurzaamheid en energie door het gebouw energieneutraal te maken. Het programma leidt tot een besparing op de huisvestingskosten van circa € 0,4 miljoen per jaar. De nieuwe werkplaats zal begin 2017 in gebruik genomen kunnen worden.

Doorontwikkeling

Het MP bevat een forse bezuinigingsopgave. Om die bezuinigingsdoelstellingen te concretiseren is de organisatie in samenspraak met het bestuur een traject ingegaan, genaamd Wetterskip in Balans. Hierbij is over de volle breedte gekeken naar besparingsmogelijkheden waarbij de kwalitatieve doelstellingen van het waterschap overeind blijven. Daarnaast is gekeken naar verbeteringen en doorontwikkeling in de bedrijfsvoering die nodig zijn om dit te kunnen realiseren. Met de opdracht van het bestuur om te komen tot aanvullende bezuinigingen is de al lopende ontwikkeling waar mogelijk versneld. Er zijn in 2014 en 2015 tal van maatregelen getroffen die uiteindelijk hebben geresulteerd in diverse aanpassingen van de organisatiestructuur. Het totale programma loopt de hele MP periode door en moet leiden tot het invullen van de bezuinigingsdoelstellingen die middels stelposten ingerekend zijn in het MP. Belangrijke onderdelen van het programma worden hieronder geduid.

Watersystemen

Wetterskip Fryslân heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in de professionalisering van haar beheer en onderhoudsprocessen en gaat hier de komende jaren mee door. Dit stelt de organisatie in staat de te maken keuzes ten aanzien van maatregelen op het gebied van het Watersysteem te realiseren. De bestuurlijke maatregelen bewegen zich langs drie sporen.

Ten eerste zijn er op het gebied van het samenvoegen van peilvakken en gemalen, opheffen van opmalingen en automatiseren van gemalen en actieve kunstwerken mogelijkheden om het aantal assets te verminderen. Dat kan op termijn aanzienlijke besparingen opleveren. Het realiseren van die aanpassingen vraagt wel om aanzienlijke investeringen. Waar mogelijk zijn in het lopende investeringsprogramma in de afgelopen jaren al gemalen samengevoegd. Daar waar gemalen samengevoegd worden, worden de mogelijkheden voor peilvakken samenvoegen benut. Hiermee worden al besparingen bereikt. Op dit moment vindt er een verdiepende verkenning plaats in het kader van de effectuering van het vorig jaar uitgevoerde onderzoek WIB Watersystemen om een uitvoerbaar plan te maken in een kansrijk gebied, waar het samenvoegen van peilvakken rendement oplevert. Met ingang van het Watergebiedsplan Gaasterlân wordt de maatregel peilvakken samenvoegen standaard verkend en opgenomen in de watergebiedsplannen. Dit leidt pas tot besparingen zodra de maatregelen uit die plannen tot uitvoering worden gebracht. Er zit een tijdspanne tussen opname van dergelijke maatregelen in een Watergebiedsplan en de feitelijke uitvoering van die maatregel. Samenvoegen van peilvakken en/of gemalen vergt additionele aanpassingen en dus investeringen in het watersysteem, nodig om achteruitgang in doelrealisatie te voorkomen (conform het huidig beleid). Vooraf aan het daadwerkelijke samenvoegen van peilvakken samenvoegen dienen nieuwe peilbesluiten (inclusief inspraak) te worden geregeld.

In de tweede plaats worden door procesoptimalisatie van het peilbeheer, verbeteren van gegevensbeheer en digitale beschikbaarheid van gegevens in het veld, maatregelen op het gebied van gedifferentieerd beheer en onderhoud en risico gestuurd onderhoud van kunstwerken besparingen mogelijk. Dit tweede spoor 'andere manier van werken' heeft voor de MP-planperiode een positieve business case.

Tot slot kunnen steekproefsgewijs toezicht op dempingen en gebiedsgericht toepassen van meldingen òf vrijstellingen voor dempingen overige wateren besparingen opleveren. Bij de evaluatie illegaal dempingenbeleid wordt dit meegenomen in de afwegingen voor het vervolg van dat beleid in 2017.

Het totale besparingspotentieel Watersystemen komt vooral op de lange termijn (vanaf 2020) tot uitdrukking. Een aantal van deze besparingen vergt namelijk aanzienlijke investeringen. Omdat nog niet bekend is om wat voor investeringen het gaat, zijn deze investeringen niet meegenomen in het MP 2016-2020.

Waterzuiveren

In 2014 is besloten tot een pakket van maatregelen, dat leidt tot besparingen, oplopend tot € 0,4 miljoen per jaar in 2019 en verder. Dit is een netto besparing, dus onder aftrek van de daarvoor benodigde investeringen.

Met het de komende jaren doorvoeren van efficiëncymogelijkheden binnen het huidige zuiveringsbeheer en de keuze voor een groeimodel naar een regiekamerconcept verwacht Wetterskip Fryslân adequaat te kunnen reageren op de toekomstige ontwikkelingen in het zuiveringsbeheer. Daarbij wordt niet alleen geanticipeerd op het genereren van besparingen.

Er wordt vooral ook ingezet op een toekomstbestendige inrichting van het zuiveringsbeheer. Het organiseren van een centrale regiekamer bevordert de beheersing van toenemende procescomplexiteit en borgt de mogelijkheden om kennis van de hele keten en het ketenmanagement in samenwerking met de ketenpartners (de gemeenten) te ontwikkelen tot een onontbeerlijk specialisme. Overstappen naar bedrijfsvoering van het zuiveringsbeheer volgens het concept centrale regiekamer betekent, dat de procesvoering voor meerdere zuiveringen zoveel mogelijk op afstand plaatsvindt door procesoperators vanuit een centrale regiekamer. De regiekamer is het kenniscentrum; op locatie worden de beheertaken door de beheerders verricht voor die werkzaamheden waarvoor daadwerkelijke fysieke aanwezigheid vereist is.

Verder wordt door aanpassing of vernieuwing van de huidige slibontwatering de beheeractiviteit minder arbeidsintensief. Totaal kan in het hele zuiveringsproces zo'n 10 fte worden bespaard, mits de noodzakelijke investeringen worden uitgevoerd om dat mogelijk te maken. Ook procesoptimalisatie door het meer toepassen van geavanceerde regelingen kan tot verdere besparingen leiden op energie.

Monitoring

In 2016 worden de laatste stappen gezet in het doorvoeren van de maatregelen op grond van de WiB onderzoek monitoring. Het gaat er daarbij om een reductie van het monitoringsprogramma en vereenvoudiging van de meetmethodieken te realiseren.

Informatievoorziening

In 2015 is een programmaplan opgesteld ter verbetering van de informatievoorziening op gebied van sturing en verantwoording. Het programma omvat een verbetering van de rapportage systematiek en de daartoe benodigde inrichting van de administratie. Vervanging van het financiële systeem maakt onderdeel uit van dit project. Het programma zal meerdere jaren lopen.

Invulling stelposten

In de afgelopen jaren zijn in het MeerjarenPerspectief stelposten opgenomen. Daarbij zijn bezuinigingstaakstellingen vertaald naar stelposten, die in de komende jaren verder ingevuld moeten worden. Stelposten zijn besparingen in de exploitatie waarvan de concrete maatregelen (invulling) nog niet volledig zijn uitgewerkt.

Historie

In het voorjaar van 2012 is bij het MeerjarenPerspectief 2013-2017 een aantal bezuinigingstaakstellingen ontstaan, dat is vertaald naar stelposten. Dit betreft stelposten, die gerealiseerd moeten worden door besparingen volgend uit samenwerking op het gebied van inkoop en het laboratorium, het Integraal ZuiveringsPlan en vernieuwing van de zuiverings-slibverwerking, uitbreiding dienstverlening door derden en organisatieontwikkelingen, die tot een efficiëntere en procesgerichte organisatie moet leiden.

Daarnaast is bij het MP 2015-2019 een stelpost 'extra maatregelen' opgenomen. Bij de behandeling van het MP 2015-2019 heeft het algemeen bestuur besloten om de reservepositie van de taak watersysteembeheer ook in 2019 op het niveau van het vorige MP te houden en is besloten om een

additionele stelpost van € 5,8 miljoen (cumulatief) op te nemen ten gunste van de taak watersysteembeheer. Om hieraan invulling te geven, heeft het dagelijks bestuur bij de begroting 2015 keuzes gemaakt uit een pakket aan maatregelen, waarmee de reservepositie van watersysteembeheer op het afgesproken niveau blijft.

Nog te realiseren stelposten

In onderstaande tabel is het verloop van de verschillende stelposten weergegeven, gevolgd door een toelichting op de wijze hoe het restant van de stelposten ingevuld gaat worden.

Nog openstaande stelposten (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Aanvullende taakstelling							
Omvang stelpost	0,1	7,2	8,2	9,3	9,3	9,3	9,3
Reeds gerealiseerd	1,3	7,7	8,5	8,6	8,6	8,6	8,6
Nog te realiseren	1,2-	0,5-	0,3-	0,7	0,7	0,7	0,7
B. Slibverwerking							
Omvang stelpost	-	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Reeds gerealiseerd	0,8	1,2	1,2	0,4	0,4	0,5	0,5
Nog te realiseren	0,8-	0,3	0,3	1,1	1,1	1,0	1,0

A. Aanvullende taakstelling

Vanaf 2015 is een stelpost opgenomen, die betrekking heeft op besparingen die volgen uit de organisatieontwikkeling, procesgericht werken en het efficiënter inrichten van de organisatie. Ook de omvang en realisatie van de stelposten: inkoop samenwerking, samenwerking laboratorium en de extra maatregelen 2015, zoals opgenomen in vorige begrotingen, zijn in deze stelpost opgenomen. De stelpost 'inkoop samenwerking' is voor het grootste deel ingevuld en de 'extra maatregelen 2015' (van € 5,8 miljoen miv 2015) zijn gerealiseerd. Met betrekking tot de stelpost 'samenwerking laboratorium' zijn verschillende inspanningen geleverd. Het ziet er niet naar uit dat de bezuiniging door een samenwerkingsverband op korte termijn gerealiseerd kan worden. Door deze taakstelling op te nemen in de 'aanvullende taakstelling' blijft de taakstelling bestaan, maar vindt concretisering op een andere manier plaats dan oorspronkelijk gedacht. Na het samenvoegen van de verschillende stelposten in de 'aanvullende taakstelling' loopt deze op tot een structurele besparing van € 9,3 miljoen per jaar. Bij het concretiseren van deze stelpost is gekozen voor een brede aanpak, middels het programma Wetterskip in Balans, waarbij veel opties tegen het licht zijn gehouden. Vanaf 2013 is al gestart met het invullen van de stelpost en zijn diverse besparingen doorgevoerd waarmee de stelpost deels al gerealiseerd is. Dit betreffen onder andere besparingen door het efficiënter inrichten van de organisatie.

B. Slibverwerking

In het Bestuursakkoord Water zijn afspraken gemaakt over de doelmatigheidswinst om de te verwachten kostenstijging in waterketenbeheer te dempen. Om hiervan een goede regionale vertaling te kunnen maken is de mogelijke efficiencywinst onderzocht in het Fries Feitenonderzoek. Hieruit is een besparingspotentie naar voren gekomen die oploopt tot € 12 miljoen in 2020 waarvan € 3,7 miljoen per jaar voor Wetterskip Fryslân. De slibverwerking is in de uitgevoerde feitenonderzoeken beschouwd als onderdeel van de waterketen.

In de Slibstrategie worden technische ontwikkelingen en marktontwikkelingen tegen het licht gehouden, om daarmee een gefundeerde keuze te kunnen maken in de slibverwerking van de toekomst. Naast het kostenaspect worden hierin ook aspecten als duurzaamheid en betrouwbaarheid meegenomen. De eerste verkenningen lieten zien dat er in de eindverwerking een aanzienlijke besparing valt te behalen. Hiervoor is een stelpost opgenomen die oploopt tot structureel € 1,5 miljoen per jaar.

Bij de begroting 2014 is het budget 'slibverwerking' naar beneden bijgesteld als gevolg van het verlengde contract met de externe verwerker voor de periode 2014 tot en met 2016 en is een deel van de stelpost ingevuld. Bij het MP 2015-2019 is het budget slibverwerking verder verlaagd. Op dit moment wordt de business case voor de vervangende slibverwerking uitgewerkt. De verwachting is dat dit tot verdere besparingen zal leiden die worden ingezet om het structureel gewenste besparingsniveau van € 1,5 miljoen te behalen.

6.2.2 Ontwikkeling personeelsbeleid

Parallel aan de aanpassingen in de structuur van de organisatie worden ook stappen gemaakt in de modernisering van het personeelsbeleid. Het vergroten van de flexibiliteit van de organisatie staat hierin voorop.

Mobiliteit van medewerkers

De komende jaren zullen veel medewerkers uitstromen, vooral vanwege pensionering. Daarnaast blijft Wetterskip Fryslân voortdurend in beweging waardoor taken mogelijk anders worden ingevuld of verdwijnen. Medewerkers zullen als gevolg hiervan op andere werkzaamheden, projecten of in rollen kunnen of moeten worden ingezet.

Interne mobiliteit wordt dus belangrijker. Enerzijds vanuit het perspectief van de medewerker om de eigen loopbaan vorm te kunnen geven, nieuwe kennis en ervaringen op te doen en afwisseling te behouden in het werk. Anderzijds vanuit het perspectief van de werkgever: de organisatie verandert en we willen medewerkers blijvend en flexibel inzetten.

Het antwoord hierop is het HRM-concept Waterloop. Waterloop is erop gericht medewerkers te koppelen aan functies, rollen en opdrachten. Het doel is de inzetbaarheid van medewerkers te vergroten en flexibel in te kunnen spelen op vraag naar en aanbod van medewerkers (waaronder hun competenties). Waterloop wordt geleidelijk ingevoerd. Daarbij wordt ook gewerkt aan een systematisch opleidingsbeleid om medewerkers te stimuleren zich blijvend te ontwikkelen. Verder wordt het bijbehorende competentie management de komende jaren doorontwikkeld. Met een traineeprogramma willen we daarnaast investeren in de jongeren op de arbeidsmarkt, onze arbeidsmarktpositie verbeteren en nieuwe kennis en innovatievermogen binnenhalen.

Flexpool

In 2015 is een start gemaakt met de introductie van een Flexpool. De introductie van de Flexpool heeft twee doelstellingen. In de eerste plaats is het een manier om een ondernemende en resultaatgerichte cultuur te creëren en talenten aan de organisatie te binden. In de tweede plaats levert de Flexpool een bijdrage aan de bezuinigingsdoelstellingen. Klussen die voorheen op de markt werden gezet bij consultancy en ingenieursbureaus worden waar mogelijk door de organisatie zelf gedaan tegen een lager tarief.

De groei van de Flexpool is mede afhankelijk van het aanbod van werk/opdrachten. De werking van de Flexpool moet zich de komende jaren bewijzen. Mede om die reden wordt hij gefaseerd ingevoerd. Tussentijds wordt de werking geëvalueerd. Deze evaluatie wordt voorgelegd aan het dagelijks bestuur. Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur.

Arbo-managementsysteem

In 2015 is Wetterskip Fryslân gestart met het meerjarenproject Inrichten en Implementeren van het Arbomanagementsysteem. Doelstelling is om in de komende drie jaren een voor de waterschapspraktijk werkend geheel van beleid, procedures en instrumenten te ontwikkelen waarmee Wetterskip Fryslân voldoet aan wet- en regelgeving en de Arbocatalogus. Hierdoor kunnen wij borgen dat alle werkzaamheden bij Wetterskip Fryslân gezond en veilig kunnen worden uitgevoerd.

6.2.3 Overige onderwerpen programma organisatie

Dienstverlening

Wetterskip Fryslân werkt op diverse gebieden aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de organisatie en haar dienstverlening. Daarbij wordt aangesloten bij landelijke ontwikkelingen zoals de programma E-overheid, Overheid.nl en invoering landelijke service normen. Daarnaast zetten we in op het digitaliseren van de dienstverlening, zoals vergunningverlening, via de website en het verder verbeteren van de omgang met klantcontacten onder andere middels de inrichting van een klantcontactcentrum. We zijn op de goede weg. In een onderzoek in opdracht van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Economische Zaken werd Wetterskip Fryslân dit jaar uitgeroepen tot meest digitaal volwassen waterschap. Hierbij werd onderzocht welke waterschappen er het beste in slagen om contact met burgers en ondernemers via digitale kanalen af te handelen.

Een belangrijke randvoorwaarde voor digitale dienstverlening is een efficiëntere inrichting van de documentaire informatievoorziening, waaronder het digitaliseren, het beter ontsluiten van het archief en het beschikbaar stellen van kaartmateriaal en onderhoudsgegevens in het veld. Het project digitalisering schept belangrijke randvoorwaarden om te kunnen voldoen aan de eisen welke vanuit de Rijksoverheid aan waterschappen worden gesteld onder meer in het kader van de invoering van de Omgevingswet.

Laboratorium

Vanuit kostenoverwegingen is het laboratorium altijd op zoek naar mogelijke samenwerkingen en naar innovatieve nieuwe analysetechnieken. Ook in de komende planperiode ligt de focus op samenwerking en innovatie. Over verregaande samenwerking met één of meerdere partners wordt uiterlijk in 2016 duidelijkheid verwacht.

De komende jaren wordt ook extra aandacht besteed aan samenwerking op een landelijke schaal. Belangrijk samenwerkingsplatform is het ILOW (Integraal Laboratorium Overleg Waterkwaliteitsbeheerders) en de Kring Monitoring. ILOW neemt in 2015 de regie in de technische verbeteringen die nodig zijn om alle in het kader van de KRW te meten stoffen ook daadwerkelijk te kunnen monitoren. Ontwikkelingen die daarbij aandacht vragen zijn het verder verlagen van rapportagegrenzen, de inzet van dna technieken, passieve sampling, meten in biota en het ontwikkelen van geschikte screeningsmethoden.

Assetmanagement

In het kader van het MP 2014-2018 is een verkenning gedaan om beter inzicht te krijgen in wat de waarde is van de assets en wat er jaarlijks zou moeten worden besteed om dit in stand te houden. Uitkomst was dat Wetterskip Fryslân circa € 1,7 miljard aan infrastructuur in bezit heeft en dat jaarlijks ongeveer € 54 miljoen aan (her)investeringen nodig is om dit in stand te houden. Dit bedrag gaat ruim uit boven de begrote afschrijvingslasten voor dit MP 2016-2020. De projecten Toekomstbestendig waterbeheer en Assetmanagement zullen mogelijke oplossingen bieden door andere bestuurlijke keuzes te maken.

Met de invoering van Assetmanagement wil Wetterskip Fryslân de komende jaren werken aan een optimale balans tussen operationele prestaties, financiële kosten en risico's voor alle kapitaalgoederen (assets). Assetmanagement kan op verschillende manieren tot minder uitgaven leiden. Een beter, systematischer inzicht in de risico's verschaft het bestuur de mogelijkheid om onderhoud, vervanging en nieuwbouw van assets beter af te stemmen op de omvang van de risico's (kans van optreden, gevolgschade). Verder zal de prioritering tot stand komen op basis van risico's. Assetmanagement betekent dat bestuurlijke kaders worden vertaald naar beslisregels voor de organisatie in het omgaan met de assets.

De assets in het watersysteem gaan lange tijd mee. Dat betekent dat de transitie naar een andere inrichting van het watersysteem op basis van de inzichten uit assetmanagement een lange doorlooptijd kent. Pas op middellange termijn (vanaf 2020) kan Assetmanagement tot minder noodzakelijke uitgaven leiden.

In 2015 wordt op basis van de pilot assetmanagementverkenning gemalen de systematiek voor Wetterskip Fryslân beproefd. Er wordt door het dagelijks bestuur een risicoprofiel opgesteld, waarna assetmanagement kan worden geïmplementeerd in de werkprocessen van de organisatie. Assetmanagement wordt daarmee leidend voor elke investerings- en beheer- en onderhoudsbeslissing.

Samenwerking

Op verschillende fronten wordt gewerkt aan het tot stand komen van (verdergaande) samenwerking. Op deze wijze wordt inhoud gegeven aan de besparingsdoelstellingen. Wetterskip Fryslân zoekt met de provincie, Rijkswaterstaat, andere waterschappen, gemeenten, het bedrijfsleven en andere partijen naar samenwerkingsmogelijkheden. Zo wordt er samenwerking gezocht op het terrein van de Waterketen, inkoop, belastingheffing en invordering, het laboratorium en in het kader van het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma. Met de provincie en de vier grote Friese gemeenten wordt nauw samengewerkt op het gebied van uitwisseling van personeel.

Culturele Hoofdstad

De cultuur en historie van Fryslân worden voor een groot deel bepaald door de omgang met water. Water en waterbeheer spelen dan ook een belangrijke rol in het programma van Culturele hoofdstad 2018 (KH18). Wetterskip Fryslân wil KH18 gebruiken als podium om voor ingelanden en bezoekers zichtbaar te maken wat kenmerkend en bijzonder is aan het Friese waterbeheer en wat het effect is op het dagelijks leven in Fryslân. Hoe we hier vorm aan gaan geven bepalen we in samenwerking met de organisatie van KH en onze partners in de watersector. In het vorige MP is reeds voor 2017 een bedrag van € 0,1 miljoen voor de Culturele hoofdstad gereserveerd.

Calamiteiten en Crisisbeheersing

Verstoringen en calamiteiten in het watersysteem komen voor. Wetterskip Fryslân heeft als taak het bestrijden van deze verstoringen of calamiteiten en heeft hiervoor een crisisorganisatie ingericht. Het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân heeft het calamiteitenplan vastgesteld. In dit plan zijn de inrichting, wettelijke kaders en werkwijze van de crisisorganisatie beschreven. Specifieke calamiteitenscenario's zijn uitgewerkt in de bestrijdingsplannen.

Wetterskip Fryslân evalueert oefeningen en daadwerkelijke calamiteiten waarbij de crisisorganisatie actief is geweest. Evaluatiepunten worden meegenomen in de actualisatie van plannen en dienen als input voor het vakbekwaamheidsprogramma.

De waterschappen en de Unie van Waterschappen hebben gezamenlijk een visie op crisisbeheersing ontwikkeld en een bijbehorend uitvoeringsprogramma vastgesteld. De resultaten uit het uitvoeringsprogramma worden geïmplementeerd. De samenwerking met de Veiligheidsregio, Rijkswaterstaat en Provincie Fryslân wordt geïntensiveerd. Enerzijds tijdens de daadwerkelijke calamiteitenbestrijding in de repressieve fase, anderzijds ook binnen gezamenlijke preparatie, risicobeheersing, risicocommunicatie en crisiscommunicatie.

Informatiebeveiliging

In het informatiebeveiligingsbeleidsplan staan de doelstellingen en uitgangspunten met betrekking tot informatiebeveiliging binnen Wetterskip Fryslân. Met de toenemende digitalisering wordt informatiebeveiliging steeds belangrijker en de organisatie steeds kwetsbaarder als we niet voldoende maatregelen treffen. De ambitie is in 2016 te voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen. Dit betekent dat actief op informatiebeveiliging wordt gestuurd. De voortgang van informatiebeveiliging is een onderdeel van de P&C-cyclus en wordt regelmatig binnen de organisatie en de clusters besproken. Belangrijk is om aandacht te blijven geven aan bewustwording. Om kwetsbaarheden te ontdekken wordt het periodiek uitvoeren van risicoanalyses voortgezet en worden auditmiddelen ingezet. Verder wordt een informatienetwerk opgebouwd om kennis binnen de waterschappen te delen.

Risicomanagement

Risicomanagement is een instrument dat helpt om de bedrijfscontinuïteit te garanderen en daarmee organisatiedoelen te realiseren. Het proces rondom het plannen, organiseren, sturen en controleren van de activiteiten van de organisatie is erop gericht om de kans op tegenvallers te minimaliseren, dan wel de impact van onverwachte gebeurtenissen te beperken.

De afgelopen jaren is op verschillende wijze inhoud gegeven aan risicomanagement, waaronder bijvoorbeeld risicosessies bij projecten, in de planning en control producten en in het kader van informatiebeveiliging.

Risicomanagement wordt verder geïntegreerd in de bedrijfsprocessen waarbij het bewustzijn wordt versterkt. Door pro-actief op mogelijke risico's te anticiperen wordt Wetterskip Fryslân minder met verrassingen geconfronteerd en wordt het werk robuuster. Dit gebeurt middels een aantal risicosessies waarbij in alle lagen van de organisatie en bestuur het risicobewustzijn wordt versterkt.

6.3 Mutaties op bestaande budgetten programma organisatie

Ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die de lasten doen toe- of afnemen. Dit is het gevolg van besluiten van het dagelijks en/of algemeen bestuur en van enkele door de organisatie aangedragen ontwikkelingen. Daarnaast volgen uit het WBP 2016-2021 een aantal ontwikkelingen die effect hebben op de lasten.

Onderstaande tabellen geven de financiële impact van deze ontwikkelingen ten opzichte van de gewijzigde (meerjaren)begroting 2015 weer en de ontwikkelingen worden daaronder toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen exploitatie en investeringen. De investeringen komen als kapitaallasten terug in de exploitatie.

Exploitatie

Ontwikkelingen t.o.v. de gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursbesluiten en organisatie							
A.	Verkoop pachtpercelen	50% WS / 50% ZB	20	20	20	20	20
B.	Sanitatieproject Mozambique	100% ZB	150	150	-	-	-
C.	Positionering en profilering	50% WS / 50% ZB	100	100	100	100	100
Totale mutatie ontwikkelingen			270	270	120	120	120

Toelichting bestuursbesluiten en organisatie:

- A. Verkoop pachtpercelen:** sinds enkele jaren stelt het waterschap de pachters van grond in de gelegenheid om het gepachte perceel in eigendom over te nemen van het Waterschap. De afgelopen jaren is van deze mogelijkheid in beperkte mate gebruik gemaakt; afgelopen jaren

steeds minder en in 2014 helemaal niet meer. Daarom wordt voorgesteld om de begrote bate van € 20.000 per jaar te laten vervallen en eventuele verkopen van grond in toekomstige rapportages te beschouwen als incidentele bate.

- B. Sanitatieproject Mozambique:** Wetterskip Fryslân heeft van 2010 t/m 2013 jaarlijks € 150.000 bijgedragen aan het project Millenniumdoelstelling schoon water en sanitatie in Mozambique. De Stuurgroep voor dit project heeft de deelnemende Friese partners gevraagd om binnen hun eigen organisaties in het voorjaar van 2015 tot een besluit te komen over hun bijdrage aan de door de Stuurgroep beoogde verlenging van het project.

Om in de periode 2016 - 2017 een projectteam te handhaven en de activiteiten op het gebied van trainingen, promotie en ondersteuning van gemeenten en private sector te continueren is een bedrag van circa € 1,5 miljoen nodig, waarvan Wetterskip Fryslân over de jaren 2016 en 2017 in totaal € 300.000 bijdraagt. Op 30 juni 2015 heeft het algemeen bestuur besloten tot verlenging van het project en tot beschikbaarstelling van de bijdrage.

- C. Positionering en profilering:**

In het MP wordt nadrukkelijk de ambitie uitgesproken de zichtbaarheid van Wetterskip Fryslân te vergroten en in te zetten op pilots waarin we experimenteren met vormen van burgerparticipatie. Waar mogelijk willen we de projectcommunicatie en financiering daarvan borgen in de op te stellen projectplannen. Communicatie is een integraal onderdeel van de beleids- en planvorming. Los daarvan zijn naar verwachting extra structurele middelen nodig om onze communicatie ambities vorm te kunnen geven. Bijvoorbeeld voor promotiemateriaal op locatie (infoborden/panelen bij interessante waterschapslocaties), op burgers gerichte activiteiten (open dag, deelname evenementen), online-experimenten met participatie/social-media monitoring. Hiervoor zijn momenteel geen structurele communicatiemiddelen beschikbaar. Daarnaast zal de nieuwe corporate communicatiestrategie consequenties hebben voor de visuele presentatie van Wetterskip Fryslân en de huisstijl. Hierop zullen alle middelen uit de communicatiemix aangepast moeten worden. Ook zullen we investeren in de ontwikkeling van een professionele arbeidsmarktcommunicatie.

Investerings

Nieuwe investeringen t.o.v. gewijzigde begroting 2015 (bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Taak	2016	2017	2018	2019	2020
A.	Software optimalisatie operationeel peilbeheer	50% WS / 50% ZB	-	-	-	300	-
Toename investeringsvolume			522				
	Toename kapitaallasten A		-	-	-	-	62
Toename kapitaallasten				-	-	-	62

Toelichting:

- A. Software optimalisatie operationeel peilbeheer:** op 16 december 2014 heeft het algemeen bestuur het veiligheidsplan II vastgesteld. In het veiligheidsplan II is een pakket aan maatregelen opgenomen om de boezem en de deelsystemen te laten voldoen aan de normen voor veiligheid en wateroverlast. Om de effecten van de maatregelen uit het veiligheidsplan II te bepalen moet er geïnvesteerd worden in software voor het boezemmodel waarmee het operationeel peilbeheer geoptimaliseerd kan worden.

7 Financiën

In dit hoofdstuk worden de financiële consequenties geduid. In paragraaf 7.1 Uitgangspunten MP 2016-2020 worden de uitgangspunten en de autonome ontwikkelingen geduid. Vervolgens wordt in paragraaf 7.2 de ontwikkeling van de netto lasten weergegeven. Daartegenover wordt in paragraaf 7.3 de stijging van de belastingopbrengsten gezet en in paragraaf 7.4 de inzet van de reserves. De slotsom van dit alles is de belastingdruk; deze staat beschreven in paragraaf 7.5. Paragraaf 7.6 geeft een overzicht van de investeringsplanning. In paragraaf 7.7 komen tot slot enkele overige onderwerpen aan de orde zoals het EMU-saldo, de renterisiconorm en de schuldpositie. Tot slot is de risicoparagraaf opgenomen.

7.1 Uitgangspunten MP 2016-2020

Voor de taak Watersysteembeheer wordt hetzelfde stijgingspercentage gehanteerd als in het vorige MP, namelijk 3,9 %. Voor de taak zuiveringsbeheer wordt het stijgingspercentage ten opzichte van het vorige MP naar beneden toe bijgesteld naar 1,9 % (was 2,2%).

Het verschil in benadering is gebaseerd op nog te verwachten ontwikkelingen die van invloed zijn op de lasten. In het MP is namelijk een aantal ontwikkelingen opgenomen waarvan de financiële consequenties nog niet zijn doorgerekend. Deze ontwikkelingen zijn met name van invloed op de lasten van de taak Watersysteembeheer. Dit betreft:

- het Toekomstbestendig waterbeheer (TBW);
- uit te voeren onderzoeken WBP, waarvan de uitkomsten nog niet bekend zijn;
- de gevolgen van het invoeren van assetmanagement;
- de in hoofdstuk 2 geformuleerde ambities die nog niet financieel vertaald zijn.

Daarnaast wil het dagelijks bestuur begin 2016 een zorgvuldige discussie met het algemeen bestuur voeren over het geaccepteerde niveau van uitvoering van de waterschapstaken. Pas na de discussie kunnen conclusies getrokken worden over een verantwoorde inzet van reserves, het niveau van de taakuitvoering en de ontwikkeling van de belastingopbrengsten. Daarom wordt nu voorgesteld in het jaar 2016 voor de taak Watersysteembeheer nog uit te gaan van het stijgingspercentage van 3,9%.

Voor de taak zuiveringsbeheer geldt dat de stand van de reserves het mogelijk maakt om de belastingopbrengststijging naar beneden bij te stellen. De reserves blijven gedurende de MP periode boven de norm van € 2 miljoen. De onzekerheden zoals bij de taak watersysteembeheer geschetst zijn, zijn minder van toepassing bij de taak zuiveringsbeheer. De onderzoeken WBP hebben naar verwachting weinig invloed op de lasten van het zuiveringsbeheer.

Ten behoeve van het MP 2016-2020 is op hoofdlijnen in kaart gebracht wat de kostenontwikkeling is uitgaande van het huidige beleid en de autonome ontwikkelingen.

Uitgangspunten

- *Gewijzigde begroting 2015*: in december 2014 is de begroting 2015 door het algemeen bestuur vastgesteld. Bij het uitwerken van de begroting 2015 waren de maatregelen uit Wetterskip in Balans nog niet bestuurlijk vastgesteld en konden nog niet verwerkt worden in de begroting. Via een begrotingswijziging bij de eerste financiële voortgangsrapportage 2015 is deze mutatie in juni 2015 aan het algemeen bestuur voorgelegd. Deze gewijzigde begroting 2015 is als uitgangspunt genomen voor de overzichten.

- *Meerjarenraming begroting 2015*: het totaal aan netto lasten voor de jaren 2016 tot en met 2019, zoals opgenomen in de gewijzigde begroting 2015, is het vertrekpunt. Met betrekking tot het jaar 2020 is geëxtrapoleerd en aangevuld met de ontwikkelingen uit de hoofdstukken 3 t/m 6.
- *Interne verrekening in verband met verontreiniging rwzi's*: bij het MP 2014-2018 is besloten om met ingang van 2014 de zuiveringsinstallaties te verrekenen, omdat de effluentlozing vervuiling tot gevolg heeft waardoor kosten moeten worden gemaakt, bijvoorbeeld KRW maatregelen.. Aan de installaties wordt toegerekend het aantal vervuilingseenheden, vermenigvuldigd met het tarief voor de verontreinigingsheffing. Er is bij het MP 2014-2018 door het vorige algemeen bestuur gekozen voor een geleidelijk opbouwende gewenningsbijdrage van € 1,0 miljoen in 2014 tot € 4,9 miljoen in 2016. In het MP 2016-2020 is de gewenningsbijdrage volledig verwerkt. De interne verrekening zorgt voor een verschuiving tussen de taak watersysteembeheer en zuiveringsbeheer maar heeft geen effect op het totale resultaat.
- *Onvoorzien*: tussen het moment van opstellen van het MP en de begroting kunnen nieuwe ontwikkelingen ontstaan die tot lastenstijgingen leiden. Om te voorkomen dat als gevolg van deze ontwikkelingen de tarieven die bij het MP 2016-2020 zijn vastgesteld bij de begroting 2016 direct aangepast moeten worden, is zoals gebruikelijk bij het MP voor de taak watersysteembeheer een structureel budget van € 0,2 miljoen opgenomen en voor de taak zuiveringsbeheer structureel € 0,1 miljoen.
- *Ongebouwd-Natuur*: vooruitlopend op het door het algemeen bestuur te nemen besluit is de categorale reserve verrekend met de algemene reserve watersysteembeheer.

Autonome ontwikkelingen

Onder autonome ontwikkelingen worden ontwikkelingen bedoeld die onafwendbaar en niet beïnvloedbaar zijn. Er wordt gewerkt met zo goed mogelijke voorspellingen op basis van gegevens van het Centraal Plan Bureau, de ECB en de externe treasurer. Onderstaand zijn kort de belangrijkste autonome ontwikkelingen opgenomen waaronder de rente, personeelslasten en de inflatie.

Rentemarkt

Korte rente

De bijzonder zwakke economische ontwikkelingen en de zeer lage Europese inflatie (met zelfs de kans op structurele deflatie) hebben ervoor gezorgd dat de ECB geen renteverhogingen heeft doorgevoerd. De verwachting is dat de korte rente echter langzaam weer zal stijgen door de recente ontwikkelingen en verwachtingen (zie lange rente).

Lange rente

Het absolute renteniveau is (in Europa) zo laag geworden dat een rentestijging, op termijn, het enige voor de hand liggende scenario is. De rente is momenteel nog 'extreem' laag, maar is erg beweeglijk en lijkt de weg omhoog te hebben gevonden.

De oorzaken zijn enerzijds de verbetering van de macro-economische verwachtingen. Daarnaast leidt de huidige onrust rond Griekenland tot koersdalingen (dus rentestijging) voor al het Europese staatspapier. Doordat de koersen voor staatsleningen de laatste tijd tot extreme hoogtes opgelopen waren, was de correctie naar beneden vervolgens zeer heftig. Op de achtergrond blijft spelen dat hoge schuldposities een negatief effect op de economische groei in Europa hebben.

Het beleid van Wetterskip Fryslân voor 2015 zal, evenals het voorgaande jaar, gericht zijn om optimaal te profiteren van de lage rentemarkt. Dit betekent dat maximaal kort-rentend gefinancierd zal worden, waarbij de lange rente middels een 'signaalniveau' (trigger) gevolgd zal worden. Zodra bij een rentestijging de 'trigger' wordt doorbroken, onderneemt Wetterskip actie om (een deel van) haar kasgeldleningen om te zetten in langlopende financiering.

Rente

Rentepercentages

De Europese economie krabbelt voorzichtig op uit het dal van de afgelopen jaren. Om de economische groei een impuls te geven koopt de ECB maandelijks voor € 60 miljard obligaties op, waardoor de rente door het grotere aanbod laag wordt gehouden. Sinds begin mei is er wel meer beweging in de rentemarkt. Op basis van de rentevisie, waarin de mondiale ontwikkelingen zijn opgenomen, wordt voor het MP 2016-2020 voorgesteld de rentepercentages ten opzichte van de begroting 2015 neerwaarts bij te stellen. Wel is de verwachting dat de rente zich weer opwaarts gaat bewegen en dit verloop is in het MP opgenomen.

De bepaling van deze rentepercentages heeft in nauw overleg met de externe treasurer plaats gevonden. De ontwikkeling van de rentemarkten wordt continu in de gaten gehouden en wordt besproken in de treasurycommissie van Wetterskip Fryslân.

In de doorrekening zijn onderstaande percentages gehanteerd:

Rentepercentages MP 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Korte rente	1,00%	1,50%	2,00%	2,30%	2,40%
Lange rente	2,80%	3,30%	3,80%	4,20%	4,40%

In de begroting 2015 zijn onderstaande rentepercentages gehanteerd:

Rentepercentages begroting 2015

	2015	2016	2017	2018	2019
Korte rente	1,50%	1,80%	2,00%	2,30%	2,40%
Lange rente	3,50%	3,80%	4,00%	4,20%	4,40%

De neerwaartse bijstelling van de percentages levert voor de periode 2016-2020 een daling op van de rentelasten ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2015.

Herstructurering leningportefeuille

Bij een lage rentestand kan het gunstig zijn om (een deel van) de leningenportefeuille vervroegd af te lossen en te herfinancieren tegen een lagere rente voet en langere looptijden. Periodiek voert de treasurycommissie een onderzoek uit of herstructurering zinvol is. In het Treasuryjaarplan 2015 is dit onderzoek voorzien.

Het onderzoek is versneld opgepakt vanwege de recente ontwikkelingen van de tarieven voor leningen met een langere rentevaste periode. De rentemarkt is erg beweeglijk en de verwachting is dat de rente voorlopig zeker niet meer gaat dalen en eerder weer richting de normale percentages van 3 à 4 procent zal gaan.

Het dagelijks bestuur heeft besloten om de mogelijkheid om de leningenportefeuille te herstructureren op te pakken en zestien bestaande leningen voor een bedrag van totaal € 174 miljoen af te kopen en als nieuwe lening af te sluiten. Het algemeen bestuur is akkoord gegaan met de herstructurering. Dit leidt tot een aanvullend rentevoordeel van ruim € 6,0 miljoen gedurende de MP-periode (cumulatief) ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2015 en is in dit MP financieel verwerkt.

Personeelslasten

De omvang van de personeelslasten wordt door vier componenten beïnvloed: cao afspraken, de beoordelingssystematiek, de werkgeverslasten en de formatie.

CAO

De werkgevers en de vakbonden hebben op 2 juli het akkoord ondertekend voor de nieuwe CAO waterschappen voor de periode 2014-2016. Dit akkoord omvat de volgende uitgangspunten:

- Per 1 januari 2015 hebben de waterschappen de salarissen al verhoogd met het geld dat vrijkwam via de pensioenregeling (0,73%).
- In juli 2015 is eenmalig € 750 bruto per medewerker uitbetaald.
- Per 1 januari 2016 worden de salarissen met 1,5% verhoogd.

Omdat vanaf 2014 (basis MP 2015-2019) gerekend is met een jaarlijkse indexering van 2% in verband met cao effecten, vallen de personeelslasten in het MP 2016-2020 over de periode 2016-2020 ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2015 cumulatief ruim € 7,4 miljoen lager uit.

Daarnaast zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Alle medewerkers krijgen een persoonsgebonden basisbudget voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit van € 5.000 per 5 jaar.
- Naast het persoonsgebonden basisbudget houdt de organisatie een opleidingsbudget van minimaal 1% van de loonsom.
- De beperking op de vergoeding reiskosten woon-werk van 60 kilometer vervalt.

Het huidige centrale opleidingsbudget is 2,5% van de loonsom. Met de nieuwe cao wordt dit 1% en € 5.000 per vijf jaar per medewerker. De verwachting is dat per saldo het totale opleidingsbudget ongeveer gelijk zal blijven. Daarnaast is de uitwerking en de systematiek van het persoonsgebonden basisbudget in het akkoord nog onvoldoende concreet en wordt nog verder uitgewerkt. In het MP 2016-2020 is deze verandering nog niet verwerkt. Bij meer concreetheid zal dit bij de Begroting 2016 plaats vinden.

De effecten door het vervallen van de beperking op de reiskosten woon-werkverkeer zijn verwerkt in het MP 2016-2020 en leiden tot een jaarlijkse kostenstijging vanaf 2016 van ongeveer € 124.000 per jaar.

Naast het cao-effect wordt voor de loonkostenberekening rekening gehouden met de gevolgen van de bezoldigingssystematiek. Deze opslag is benodigd om stijging in de salarissen en sociale lasten als gevolg van de beoordelingssystematiek volgend uit de HRM-cyclus op te vangen.

Werkgeverslasten

Er zijn een aantal factoren die van invloed kunnen zijn op de definitieve pensioenpremies die het ABP eind 2015 zal vaststellen. Die betreffen het recentelijk gesloten onderhandelingsakkoord cao ambtenaren, de rekenrente en de dekkingsgraad van het ABP.

Het ABP stelt eind november/begin december de premies voor 2016 vast en beslist over indexatie van de pensioenen per 1-1-2016.

Door bovenstaande ontwikkelingen is op dit moment (nog) geen inschatting te maken van de pensioenpremies voor 2016. Daarom wordt in dit MP vooralsnog uitgegaan van de premies conform huidig beleid. Mocht er tussen nu en het moment van opstellen van de Begroting 2016 meer duidelijkheid komen, dan zal dit in de Begroting 2016 verwerkt worden.

Wel is voorzichtigheidshalve het eerdere advies van de Unie van Waterschappen opgenomen om rekening te houden met een mogelijke herstelopslag van ongeveer 3%.

In de cijfers is voor 2016 is daarom een eenmalige herstelopslag van 3% op de pensioenpremies meegerekend (ongeveer € 700.000).

Formatie

Voor het MP 2016-2020 wordt uitgegaan van het functieformatieboek conform de begroting 2015 waarin de wijzigingen in de organisatiestructuur volgend uit Wetterskip in Balans Vooruit zijn verwerkt.

Inflatie

Op 5 maart 2015 heeft de Europese Centrale Bank (ECB) de verwachtingen rondom de inflatie in de eurozone bekend gemaakt en op 16 juli zijn de verwachtingen nogmaals bevestigd. Voor 2015 is de verwachting dat de gemiddelde inflatie rond 0,0% zal uitkomen maar richting het eind van het jaar wel een toename laat zien door de verwachte stijging in olieprijsen en het verwachte economisch herstel.

De inflatieprojectie voor 2016 en verder is daarentegen door de ECB licht naar boven bijgesteld, mede onder invloed van het verwachte effect van een pakket monetaire steunmaatregelen van de ECB om de inflatie op het gewenste niveau van 2,0% te krijgen. Het ECB gaat voor 2016 uit van 1,5% inflatie, voor 2017 1,8% inflatie en vanaf 2018 weer het niveau van 2,0%.

Voor het MP 2016-2020 is met het inflatieniveau op alle goederen en diensten aangesloten bij de verwachtingen van de ECB: voor 2016 1,5%, voor 2017 1,8% en 2018 en verder 2,0%.

Deze bijstelling levert voor de periode 2016-2020 een daling op van de lasten ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2015 waarin gerekend was met 1,25% voor 2015 en 2,0% na 2015.

Energie

De energie is tot en met 2016 volledig ingekocht en voor de jaren 2017 en 2018 voor het grootste deel. Door optimaal gebruik te maken van de lage energieprijzen zijn de tarieven lager dan waarmee eerdere jaren gerekend is in de meerjarenbegroting. In verband met deze dalende inkooprijzen zijn de energie-budgetten vanaf 2016 voor de gemalen, kunstwerken en zuiveringstechnische werken verlaagd.

Omdat de verwachting is dat deze trend van neergaande kosten zich ook voor de jaren 2018 t/m 2020 voordoet, zijn de budgetten voor de gehele MP-periode met € 2,1 miljoen neerwaarts bijgesteld. Het grootste deel is ten gunste van de aanvullende taakstelling gebracht en verloopt resultaatneutraal.

Daarnaast zijn al diverse besparingen op de energiekosten van de waterzuiveringen ingeboekt als gevolg van de plaatsing van bellenbeluchting en zijn diverse acties ontplooid om het energieverbruik verder terug te brengen (duurzaamheidsmaatregelen, sturing met behulp van de slimme meters).

7.2 Netto lasten

De netto lasten voor het MP 2016-2020 zijn als volgt berekend:

- *Meerjarige cijfers gewijzigde begroting 2015 als basis*: de meerjarige cijfers uit de gewijzigde begroting 2015 zijn als basis voor de doorrekening van het MP 2016-2020 genomen.
- *Autonome ontwikkelingen*: de autonome ontwikkelingen zijn opgenomen zoals weergegeven in paragraaf 7.1 'Autonome ontwikkelingen'. Het rentevoordeel door de aanpassing van de rentepercentages en de herstructurering van de leningportefeuille is in de cijfers verwerkt.
- *Mutaties op bestaande budgetten*: aan de meerjarige netto lasten uit de gewijzigde begroting 2015 worden de mutaties op bestaande budgetten toegevoegd. Deze zijn toegelicht in de hoofdstukken 3 tot en met 6.
- *Geactualiseerde investeringsplanning*: de investeringsplanning uit de begroting 2015 is geactualiseerd. Deze aangepaste investeringsplanning is van invloed op de kapitaallasten in dit MP 2016-2020. De investeringsplanning is opgenomen in paragraaf 7.6.

Het MP 2016-2020 is doorgerekend waarbij de ontwikkelingen t.o.v. de (meerjaren)begroting inclusief de ontwikkelingen uit het Waterbeheerplan 2016-2021 zijn meegenomen.

Onderstaande tabellen geven de netto lasten op taakniveau weer zoals opgenomen in de gewijzigde begroting 2015 en zoals nu is bepaald voor het MP 2016-2020.

Ontwikkeling netto lasten taak watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020	Cumulatief
Gewijzigde meerjarenbegroting 2015	82,6	88,6	93,7	98,4	100,9	464,2
MP 2016-2020	80,3	86,5	90,6	95,4	99,3	452,1

Ontwikkeling netto lasten taak zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020	Cumulatief
Gewijzigde meerjarenbegroting 2015	50,0	51,5	53,5	53,2	54,8	263,0
MP 2016-2020	49,0	50,4	50,6	50,8	54,1	254,9

De netto lasten in het MP 2016-2020 laten cumulatief een daling zien van € 20,2 miljoen (WS € 12,1 miljoen; ZB € 8,1 miljoen) ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015. De verklaringen voor deze afname zijn:

- *Cao effect en pensioenlasten*: aanpassing van de personele lasten aan het cao-akkoord en de pensioenbesprekingen leiden tot cumulatief € 7,4 miljoen lagere personeelslasten in het MP 2016-2020 ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015.
- *Wijziging rentepercentages/herstructurering leningportefeuille/wijziging investeringsplanning*: neerwaartse bijstelling van de rentepercentages op de leningen, de herstructurering van de leningportefeuille en aanpassingen in de investeringsplanning ten opzichte van de gewijzigde begroting 2015 leiden tot cumulatief € 15,4 miljoen lagere rentelasten en € 2,9 miljoen lagere afschrijvingslasten in de MP periode.
- *Aanpassing inflatiepercentage*: de neerwaartse aanpassing van het inflatiepercentage op de goederen en diensten voor de jaren 2016 en 2017 leidt tot een verlaging van de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting van cumulatief € 1,6 miljoen.
- *Ontwikkelingen die zorgen voor een afname in de exploitatielasten*: een aantal ontwikkelingen in de exploitatie zorgen voor een afname van de exploitatielasten ten opzichte van de gewijzigde begroting. Dit zijn onder andere lagere energielasten, het aflopen opstellen watergebiedsplannen, efficiëntere muskusrattenbestrijding, aanpassingen sliblijn Drachten-Wijnjewoude die leiden tot lagere beheer- en onderhoudskosten, lagere kosten waterketen en

hogere opbrengsten leges en pachten. Een deel van de bezuinigingen maakt deel uit van het bezuinigingspakket waarmee de opgenomen taakstelling (stelposten) wordt ingevuld. Deze ontwikkelingen zijn op programmaniveau toegelicht in de paragrafen 3.3, 4.3, 5.3, 6.3.

Hiertegenover staan ook een aantal ontwikkelingen die leiden tot een toename van de lasten. De verklaringen hiervoor zijn:

- *Ontwikkelingen die zorgen voor een toename in de exploitatielasten:* een aantal ontwikkelingen in de exploitatie zorgen voor een toename van de exploitatielasten ten opzichte van de gewijzigde begroting. Ontwikkelingen die zorgen voor uitzetting van de lasten zijn onder andere toename onderhoud lokale kaden, extra kosten uitvoering convenant erfafspoeling, sloopkosten rwzi Wijnjewoude en persleiding Burgum. Over de periode 2016 t/m 2020 leidt dit tot een uitzetting van € 5,8 miljoen cumulatief. Deze ontwikkelingen zijn op programmaniveau toegelicht in de paragrafen 3.3, 4.3, 5.3, 6.3.
- *Ontwikkelingen vanuit het concept WBP 2016-2021:* ontwikkelingen vanuit het Waterbeheerplan 2016-2021 zorgen voor een toename in de lasten van cumulatief € 1,3 miljoen over de MP periode. Deze toename komt door het toevoegen van de ontwikkelingen in de exploitatie van € 1,0 miljoen en € 0,3 miljoen aan extra kapitaallasten die volgen uit ontwikkelingen in de investeringen. Deze ontwikkelingen zijn in de paragrafen 3.3, 4.3, 5.3, 6.3 genoemd onder het kopje 'ontwikkelingen volgend uit het WBP 2016-2021'.

7.3 Belastingopbrengst en tariefontwikkeling

Kwijtschelding en oninbaarheid

Door Hefpunt zijn de heffingseenheden en de kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2016-2019 geactualiseerd. Op basis van de ervaringscijfers en de realisatie over 2014 is de verwachting dat de aanspraak op kwijtschelding blijft toenemen en is de verwachte kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2016-2019 verhoogd ten opzichte van de eerdere opgave.

Watersysteembeheer

Onderstaande tabel geeft de stijgingspercentages voor de belastingopbrengst taak watersysteembeheer. Deze zijn gebaseerd op de zoals in het MP 2015-2019 en de begroting 2015 zijn opgenomen.

Ontwikkeling belastingopbrengststijging watersysteembeheer

	2016	2017	2018	2019	2020
Belastingopbrengststijging	3,9%	3,9%	3,9%	3,9%	3,9%

Het dagelijks bestuur stelt voor de stijgingspercentages voor 2016 voor watersysteembeheer op 3,9% vast te stellen. Hiermee is er sprake van een consistente bestendiging van het beleid vanuit het MP 2015-2019.

Het dagelijks bestuur wil in de eerste maanden van 2016 een zorgvuldige discussie met het algemeen bestuur voeren over het geaccepteerde niveau van uitvoering van de waterschapstaken. Pas na de discussie met het algemeen bestuur kan een conclusie over de gevolgen voor de lastenontwikkeling worden getrokken. Tevens heeft het dagelijks bestuur een aantal ambities die ze wil gaan realiseren, waarvan de kosten op dit moment nog niet inzichtelijk zijn.

Na besluitvorming van het algemeen bestuur over de verwerking van de uitkomsten van eerder genoemde onderzoeken worden deze percentages in het volgende Meerjarenperspectief (MP 2017-2021) ter vaststelling aan het algemeen bestuur voorgelegd. Daarom zijn voor de jaren 2017 tot en met 2020 indicatieve percentages opgenomen die consistent zijn met het vorige MP.

Dit leidt op basis van ongewijzigd beleid, samen met de kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2016-2020 tot onderstaande bruto en netto belastingopbrengsten voor de taak watersysteembeheer.

Ontwikkeling belastingopbrengsten watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Bruto belastingopbrengsten	83,5	86,7	90,1	93,6	97,3
Kwijtschelding en oninbaar	-1,0	-1,0	-1,0	-1,1	-1,1
Netto belastingopbrengsten	82,5	85,7	89,1	92,5	96,2

Zuiveringsbeheer

Sinds het MP 2015-2019 wordt voor de taak zuiveringsbeheer het stijgingspercentage voor het tarief vastgesteld. Bij het MP 2015-2019 is het stijgingspercentage vastgesteld op 2,2% voor 2015 en verder. Voor het MP 2016-2020 stelt het dagelijks bestuur voor om het stijgingspercentage voor het tarief vast te stellen op 1,9%. Onderstaande tabel geeft de tarieven weer op basis van dit stijgingspercentage.

Ontwikkeling tarief zuiveringsbeheer (in € en %)

	2016	2017	2018	2019	2020
Tarief	57,09	58,17	59,28	60,40	61,55
<i>Stijging</i>	<i>1,9%</i>	<i>1,9%</i>	<i>1,9%</i>	<i>1,9%</i>	<i>1,9%</i>

Voor de taak zuiveringsbeheer geldt dat de stand van de reserves het mogelijk maakt om de belastingopbrengststijging naar beneden bij te stellen. De reserves blijven gedurende de MP periode boven de norm van € 2 miljoen. De onzekerheden zoals geschetst bij de taak watersysteembeheer zijn bij de taak zuiveringsbeheer minder van toepassing. De onderzoeken WBP hebben naar verwachting weinig invloed op de lasten van het zuiveringsbeheer. Daarom stelt het dagelijks bestuur voor de stijgingspercentages voor 2016 voor het tarief zuiveringsbeheer op 1,9% vast te stellen.

Op basis van een opgave van Hefpunt is het aantal vervuilingseenheden geactualiseerd. Hierbij is rekening gehouden met de stijging van de vervuilingseenheden vanuit de nieuwe zuivelbedrijven in Heerenveen.

De vervuilingseenheden nemen verder toe door hoger dan verwachte lozingen door de zuivelbedrijven in Heerenveen en leiden, samen met de vastgestelde zuiveringstarieven, tot een toename in de bruto belastingopbrengsten ten opzichte van de begroting 2015.

Samen met de kwijtschelding en oninbaarheid leidt dit voor de periode 2016-2020 tot onderstaande bruto en netto belastingopbrengsten voor de taak zuiveringsbeheer.

Ontwikkeling belastingopbrengsten zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Bruto belastingopbrengsten	53,5	54,1	55,2	56,3	57,4
Kwijtschelding en oninbaar	-2,9	-3,0	-3,0	-3,1	-3,1
Netto belastingopbrengsten	50,6	51,1	52,2	53,2	54,3

7.4 Reserveontwikkeling

Ontwikkeling algemene reserves

Uitgangspunten voor de ontwikkeling van de algemene reserves zijn:

- De beginstand van de reserve per 1-1-2016 is gebaseerd op het resultaat van de jaarrekening 2014 en de doorwerking van de financiële voortgangsrapportage 1^e kwartaal 2015;
- In de reservestand per 1-1-2015 is van de algemene reserve watersysteembeheer € 3,1 miljoen afgehaald in verband met het opheffen van de categorale reserve ongebouwd/natuur;
- De lastenontwikkeling zoals beschreven in paragraaf 7.2;
- Het verloop van de belastingopbrengsten zoals beschreven in paragraaf 7.3.
- Voor een aantal ontwikkeling zijn de lasten bij het opstellen van het MP nog niet volledig inzichtelijk en worden de effecten de komende periode nader uitgezocht en zijn nog niet verwerkt in onderstaande tabellen. Te denken valt aan de uitkomsten van TBW en de instandhouding van de infrastructuur.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de algemene reserve weer voor de taak watersysteembeheer.

Reservestand taak watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	16,1	20,7	22,3	20,9	18,1
Jaarresultaat	4,6	1,6	-1,4	-2,8	-3,1
Stand per 31 december	20,7	22,3	20,9	18,1	15,0

De gehele periode blijft de algemene reserve watersysteembeheer boven de norm van € 3,0 miljoen.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de algemene reserve weer voor de taak zuiveringsbeheer.

Reservestand taak zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	4,2	5,8	6,6	8,1	10,6
Jaarresultaat	1,6	0,8	1,5	2,5	0,1
Stand per 31 december	5,8	6,6	8,1	10,6	10,7

De gehele periode blijft de algemene reserve zuiveringsbeheer boven de norm van € 2,0 miljoen.

7.5 Ontwikkeling belastingdruk

Belastingdruk 2016

Bij het doorrekenen van de belastingdruk wordt gebruik gemaakt van aannames met betrekking tot de ontwikkeling van de heffingseenheden op basis van door Hefpunt aangeleverde gegevens.

Een aantal uitgangspunten wordt hieronder toegelicht:

- Met betrekking tot de eenheid 'WOZ-waarde' is de laatste jaren sprake van een waardedaling. Voor de berekening van de lastendruk is rekening gehouden met een WOZ-waardedaling van 1,0% ten opzichte van 2015. De heffing voor 2016 wordt gebaseerd op de WOZ waarden per 1-1-2015 waarvan de waarderingskamer een prognose van de stijging/daling geeft. Op dit moment heeft de waarderingskamer nog geen raming afgegeven voor de WOZ-waarden op 1-1-2015 (wordt na de zomer opgeleverd en verwerkt

in de begroting 2016). De raming van de WOZ-waarde voor het heffingsjaar 2016 is daarom gebaseerd op de prognose van 2015 en de waarde-ontwikkeling tussen peildatum 1-1-2014 en 1-1-2015.

- Bij het opstellen van onderstaande tabel is de categorale reserve ongebouwd/natuur, die bij de jaarrapportage 2014 is gevormd, komen te vervallen en verrekend met de algemene reserve.
- In de onderstaande tabel is rekening gehouden met de kostentoedelingspercentages die in 2013 door het algemeen bestuur voor de periode 2014-2019 zijn vastgesteld.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de belastingdruk 2016 weer ten opzichte van 2015. De tabel geeft, aan de hand van een aantal uitgangspunten zoals hectares, WOZ waarde en aantal vervuilingseenheden, de toename in de belastingdruk weer voor een zestal situaties.

Belastingdruk 2016 ten opzichte van 2015

	Heffing 2016 in €	Heffing 2015 in €	Toename (€)	Stijging (%)
Meerpersoons huishouden (eigen woning)	361,16	351,71	9,45	2,69
Meerpersoons huishouden (huurwoning)	253,65	248,07	5,58	2,25
Agrarisch bedrijf (zonder woning)	4.508,35	4.165,04	343,31	8,24
MKB-bedrijf (zonder woning)	733,60	715,08	18,52	2,59
Natuur	87,60	88,00	-0,40	-0,45
Wegbeheerder (1.000 ha wegen)	116.376,17	107.079,99	9.296,42	8,68

In de tabel is duidelijk het effect zichtbaar van de uitspraak van de Hoge Raad in de proefprocedure over de toepassing van de definitie Natuur in de Waterschapswet. Consequentie van deze uitspraak is dat een deel van percelen sinds 2009 onterecht is gecategoriseerd als ongebouwd in plaats van natuur. In de eenheden die aan de basis liggen van de heffing over 2015 is deze correctie (verschuiving van ongeveer 12.000 hectare van ongebouwd naar natuur) nog niet verwerkt. In de eenheden voor 2016 wel.

Omdat het tarief een resultante is van de belastingopbrengsten gedeeld door de heffingseenheden, heeft deze correctie in de heffingseenheden tot gevolg dat in 2016 het tarief voor natuur niet de stijging laat zien conform de belastingopbrengststijging van 3,9% voor watersysteembeheer maar zelfs daalt ten opzichte van 2015. In de tabel met de belastingdruk uit dit zich bij de natuurbeheerder waarbij de aanslag met 0,45% daalt.

Voor ongebouwd geldt juist het omgekeerde; daar stijgt het tarief meer dan de 3,9%. Omdat de aanslag van het agrarisch bedrijf en de wegbeheerder voor het grootste deel uit ongebouwd bestaat, stijgt bij deze groepen de aanslag met meer dan de belastingopbrengststijging van 3,9%.

Bovenstaande effect ontstaat alleen door de correctie in de heffingseenheden in 2016 ten opzichte van 2015. Nadat het dagelijks en algemeen bestuur een keuze hebben gemaakt in de terugverdienperiode van de categorale reserve kunnen de tarieven, afhankelijk van de keuze, mogelijk nog verder toenemen.

7.6 Investeringsplanning

Onderstaande tabel geeft de planning van de kredieten voor de investeringsprojecten weer zoals deze in dit MP voor de periode 2016-2020 is opgenomen. Hierin zijn de ontwikkelingen die van invloed zijn op de investeringen, zoals beschreven in de hoofdstukken 3 t/m 6, opgenomen. De uit de investeringen volgende kapitaallasten, komen terug in de exploitatie.

Investeringsplanning 2016-2020 (netto) bedragen x € 1 miljoen.

Waterveiligheid	2016	2017	2018	2019	2020
Subtotaal Primaire waterkeringen	8,0	7,2	7,4	7,1	7,9
HWBP bijdrage landelijk programma	6,5	6,6	6,3	6,4	6,5
HWBP – overig (10 % eigen bijdrage)	-	-	-	0,5	0,9
Overige projecten primaire keringen	1,5	0,6	1,1	0,2	0,5
Subtotaal Oevers en kaden	3,0	3,3	4,8	4,8	4,8
Verzamelkrediet Oevers en kaden	3,0	3,3	4,8	4,8	4,8
Totaal waterveiligheid	11,0	10,5	12,2	11,8	12,7
Voldoende water					
Subtotaal Gemalen en actieve kunstwerken	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Verzamelkrediet kunstwerken actieve waterbeheersing	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Subtotaal Overige waterbeheersingswerken	4,6	4,7	4,7	5,1	5,1
Inrichting watersystemen landelijk gebied	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Inrichting watersystemen landelijk gebied, PAS	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Inrichting watersystemen, duurzaam beheer zoetwater	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4
Inrichting watersystemen stedelijk gebied	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
KRW-inrichtingsmaatregelen	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Uitvoeringsplan veenweidevisie	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4
Totaal voldoende water	15,6	15,7	15,7	16,1	16,1
Schoon water					
RWZI's en transportstelsel	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5
Groot onderhoud en KAM-maatregelen	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Slibverwerking	20,9	-	-	-	-
Totaal schoon water	30,9	10,0	10,0	10,0	10,0
Organisatie					
Informatisering	1,0	1,0	1,0	1,3	1,0
Vervanging bedrijfsmiddelen	1,4	1,4	0,8	1,0	1,1
Verkiezingen 2019	-	-	0,3	1,2	-
Totaal organisatie	2,4	2,4	2,1	3,5	2,1
Totaal investeringsvolume	59,9	38,6	40,0	41,4	40,9

Onderstaand worden op programmaniveau de belangrijkste investeringen voor de periode 2016-2020 toegelicht.

Waterveiligheid

De investeringen binnen dit programma bestaan uit de investeringen in de primaire keringen en de oevers en kaden. De investeringen in de primaire keringen bestaan uit de solidariteitsbijdragen HWBP, de projectgebonden bijdragen HWBP (10%) en de investeringen in bijvoorbeeld slijt- en deklagen. De oevers en kaden betreffen het herstelprogramma oevers en kaden inclusief aanvullend krediet volgend uit het Veiligheidsplan II.

Voldoende water

De investeringsplanning voor het programma voldoende water bestaat uit verzamelkredieten opgenomen voor de kunstwerken actieve waterbeheersing (bijvoorbeeld gemalen), inrichting watersystemen in stedelijk en landelijk gebied en KRW-inrichtingsmaatregelen. Daarnaast zijn aanvullende kredieten opgevoerd voor inrichtingsmaatregelen volgend uit de veenweidevisie en PAS maatregelen. Ook is aanvullend krediet opgevoerd volgend uit het WBP 2016-2021 voor uitvoeringsmaatregelen op het gebied van duurzaam zoetwater beheer.

Schoon water

Het investeringsprogramma voor het programma schoon water bestaat uit investeringen in de rwzi's, het transportstelsel (onder andere persleidingen en rioolgemalen), groot onderhoud en KAM-maatregelen op de zuiveringstechnische werken (maatregelen op gebied van kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu) en de slibverwerking.

Voor het groot onderhoud en de KAM maatregelen is ieder jaar € 1,5 miljoen beschikbaar. Voor aanpassingen en nieuwbouw van de rwzi's en het transportstelsel is € 8,5 miljoen beschikbaar.

De nieuw op te zetten slibverwerking valt binnen het programma schoon water. Voor de investering in de slibverwerking, was bij de begroting 2014 een investeringsbedrag opgenomen van € 22 miljoen.

Tijdens het opstellen van de begroting 2015 was de veronderstelling dat het krediet voor de slibverwerking in 2014 verstrekt zou worden. De selectie, aanbesteding, ontwerp en kredietaanvraag met betrekking tot de bouw van de energiefabriek zijn aangehouden in verband met nieuwe inzichten. Het gaat hierbij om technische en economische ontwikkelingen op de markt voor slibverwerking die sterk in beweging is. De eerder opgestelde businesscase wordt met deze nieuwe inzichten geactualiseerd. Dit is naar verwachting in het najaar van 2015 afgerond.

In afwachting van deze onderzoeken is in de investeringsplanning voor het MP 2016-2020 de kredietaanvraag van € 22 miljoen naar een later stadium verschoven (2016).

Organisatie

Binnen het programma organisatie zijn kredieten opgenomen voor de huisvesting, automatisering, organisatieontwikkeling en materieel/voertuigen. De kredieten voor de huisvesting zijn in 2014 beschikbaar gesteld. De overige kredieten zijn jaarlijks terugkerende verzamelkredieten.

De verkiezingen 2015 zijn gefinancierd vanuit de exploitatie via een gevormde bestemmingsreserve; de verkiezingen 2019 zijn opgenomen als investering en worden geactiveerd en afgeschreven vanaf 2020. Deze wijziging is op aangegeven van de accountant bij de behandeling van de jaarrapportage 2013 doorgevoerd.

7.7 EMU Saldo, renterisiconorm en schuldpositie

Op 3 maart 2015 heeft het algemeen bestuur besloten om zowel de EMU-referentiewaarde als de renterisiconorm als uitgangspunt te nemen bij het beoordelen van de investeringsplanning en de schuldenpositie en hiermee bij de Begroting en het MeerjarenPerspectief rekening te houden.

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van beide signaleringswaarden op basis van de meerjarige cijfers weergegeven en wordt de ontwikkeling van de schuldenpositie weergegeven.

EMU referentiewaarde

De Eerste Kamer heeft eind 2013 ingestemd met het wetsvoorstel Houdbare overheidsfinanciën (wet HOF). Het doel van de Wet HOF is te verzorgen dat Nederland voldoet aan de binnen Europa afgesproken norm van maximaal 3% tekort op de begroting. De 3%-norm is daarbij doorvertaald naar een aandeel voor de decentrale overheden. Het Rijk hanteert alleen een zogenaamde "macronorm" voor de drie decentrale overheden gezamenlijk. Voor het kabinet is er geen aanleiding in te zoomen op sectoren (en dus ook niet op individuele overheden) zolang de norm voor de decentrale overheden als geheel niet wordt overschreden. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtsnoer voor het toegestane tekort op het niveau van individuele overheden. Bij een recente wetwijziging van de wet HOF (maart 2015) is de voorgestelde sanctioneringsmogelijkheid bij overschrijding van de EMU-norm niet in de wet opgenomen. Het kabinet heeft toegezegd dat in deze regeerperiode geen extra verdere maatregelen betreffende het EMU-saldo zullen worden getroffen.

De Unie van Waterschappen (UvW) publiceert - in lijn met de wet HOF - per waterschap individuele EMU-referentiewaarden. Deze referentiewaarden zijn afgeleid uit een verdeling tussen de sectoren op basis van de begrotingsomvang. De individuele EMU-referentiewaarden zijn te hanteren als een richtlijn voor het toegestane tekort. De UvW adviseert om het EMU-saldo niet als absolute sturingsvariabele te hanteren maar wel om het EMU-saldo nauwlettend te volgen. Voor het EMU-saldo geldt wel een rapportageverplichting.

EMU saldo

Het EMU-saldo wordt bepaald aan de hand van de voorgeschreven rekenregels. Zoals uit het overzicht blijkt wordt de EMU-norm in 2016 en 2017 overschreden. De overschrijding van de referentiewaarde wordt vooral veroorzaakt door de hogere investeringsuitgaven dan gemiddeld. Doordat in de jaren na 2017 er sprake is van lagere investeringsuitgaven, zal vanaf 2018 het EMU saldo weer onder de referentiewaarde uitkomen.

Ontwikkeling EMU saldo (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Exploitatiesaldo	3,8	0,0	0,1	-0,4	-3,0
Afschrijvingslasten	29,6	34,1	37,0	39,2	42,4
Mutaties reserves en voorzieningen	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Investeringsuitgaven	-72,3	-66,6	-47,4	-49,6	-34,9
EMU-saldo	-38,5	-32,1	-9,9	-10,4	4,9
EMU-norm (referentiewaarde)	-18,5	-15,8	-15,8	-15,8	-15,8
Overschrijding EMU referentie waarde	-20,0	-16,3			
Onderschrijding EMU referentie waarde			5,9	5,4	20,7

De hogere investeringsuitgaven in 2016 en 2017 komen voort uit diverse grote projecten (die reeds in uitvoering zijn), waaronder:

- De jaarlijkse solidariteitsbijdragen HWBP en dijkverbetering Ameland.
- Aanleg / aanpassing van de gemalen Vijfhuizen, Dongerdielen, Ropta/Miedema en nieuwe Ruigezandsterpolder.
- Aanpassingen in het watersysteem zoals inrichtingsplan Ferwerderadiel, KRW Middenloop Tsjonger en Project Súd Ie.
- Nieuwbouw en renovatie van de rwzi's Wolvega, Wijnjewoude en Workum en geplande investeringen in de slibverwerking.
- Nieuwbouw en verbouw van het hoofdkantoor, het laboratorium en de werkplaats.

De overschrijding van de referentiewaarde wordt verantwoord geacht omdat:

- De overschrijding tijdelijk van aard is. Het EMU-saldo wordt in de jaren 2016 en 2017 overschreden. Vanaf 2018 is het EMU-saldo positief, hetgeen de voorgaande jaren compenseert.
- De referentiewaarde voor het EMU-saldo is een berekeningswaarde, waarover gerapporteerd wordt. De doelstellingen zijn opgehangen aan de gehele waterschapssector en niet alleen aan de individuele waterschappen. Uit gegevens van de Unie van Waterschappen blijkt de verwachting dat de sector het betreffende aandeel in het EMU niet zal overschrijden.
- De overschrijding van het EMU-saldo mede veroorzaakt wordt door de voorfinanciering van gesubsidieerde projecten (o.a. HWBP Ameland) waardoor er een tijdsverschil is tussen uitgaven en de subsidieontvangsten. Voor de HWBP-projecten geldt ook dat deze landelijk geprogrammeerd worden en Wetterskip Fryslân daar beperkt invloed op heeft.
- De uitgaven in 2016 en 2017 ook projecten betreffen die reeds gestart zijn en waarvan de uitgaven over meerdere jaren gespreid zijn. Het is niet zinvol deze projecten stil te zetten omwille van het EMU-saldo.
- Aan het overschrijden van het EMU-saldo vooralsnog geen sancties zijn verbonden. Zo lang daarvan geen sprake is, heeft het overschrijden van het saldo geen bedrijfseconomische consequenties.

Renterisiconorm

Conform de Wet FIDO mag in enig kalenderjaar het renterisico niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningportefeuille.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het renterisico over de jaren 2016 tot en met 2020.

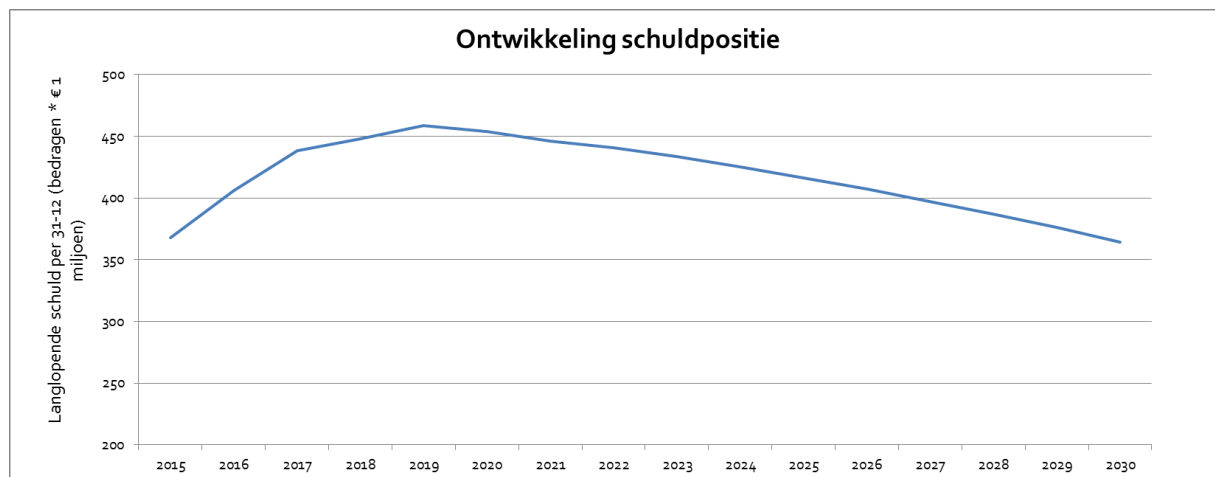
(Bedragen * € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
1. Begrotingstotaal	145,4	152,5	156,9	162,7	169,3
2. Vastgesteld percentage	30%	30%	30%	30%	30%
3. Renterisiconorm (30% van (1))	43,6	45,7	47,1	48,8	50,8
4. Renterisico op vaste schuld	16,4	21,1	6,1	20,4	34,7
Ruimte (3 – 4)	27,2	24,6	41,0	28,4	16,1

Uit de tabel blijkt dat de norm voor het renterisico in 2016 en de jaren daarna niet wordt overschreden. In de cijfers zijn de effecten van de herstructurering van de leningportefeuille verwerkt.

Schuldenpositie

Gezien de investeringen voor de komende jaren gaan de kapitaallasten (rente- en afschrijvingslasten) een groter onderdeel uitmaken van de exploitatiebegroting en zal de lening portefeuille toenemen. In navolgende grafiek is een indicatie opgenomen van de ontwikkeling van de langlopende schuld waarbij rekening is gehouden met de herstructurering van de leningportefeuille.

Bovenstaande grafiek laat de ontwikkeling van de langlopende schuldenpositie zien. In 2019 bereikt de schuld een maximum van € 459 miljoen en vervolgens neemt de schuldpositie geleidelijk af.

De toename tot en met 2019 komt vooral door een aantal grote projecten die zijn opgestart en op stapel staan (zie toelichting bij EMU saldo) en voor een toename in de kapitaallasten en de uitgaven op investeringen zorgen. Dit zijn onder andere de slibverwerking, diverse grote aanpassingen op de rwzi's Wolvega / Wijnjewoude en Workum, de huisvesting en grote projecten aan de oevers en kaden en gemalen die in uitvoering zijn.

Ook het besluit bij het MP 2014-2018 om de solidariteitsbijdrage HWBP versneld af te schrijven (vijf jaar in plaats van 30 jaar) leidt in de eerst jaren tot een toename in de kapitaallasten. Vanaf 2020 nemen de kapitaallasten op dit onderdeel niet verder toe.

Na 2020 ligt het investeringsvolume naar verwachting op een lager en constanter niveau wat leidt tot een langzaam dalende schuldenpositie.

7.8 Risicoparagraaf

Dit MP kent een aantal risico's en ontwikkelingen die nog van invloed kunnen zijn op de lastenontwikkeling, namelijk:

- **Spuisluizen Lauwersoog**

De sluisen bij Lauwersoog zijn in eigendom van waterschap Noorderzijlvest. Bestuurlijk is afgesproken dat het onderhoud aan deze sluisen zowel door Noorderzijlvest als door Wetterskip Fryslân wordt betaald. Noorderzijlvest voert het groot onderhoud aan de spuisluizen uit en Wetterskip Fryslân draagt 50% bij in de kosten.

In 2014 is onderhoud gepleegd aan de eerste stroomkoker inclusief de geleiderails van de spuisluis en in 2015 wordt de tweede koker aangepakt. De kosten voor 2014 en 2015 zijn gedekt uit de reguliere begrotingen en de bestemmingsreserve renovatie sluisen Lauwersoog die bij de jaarrapportage 2010 is gevormd.

Vanaf 2016 worden de kokers 3 t/m 12 aangepakt. Op basis van de ervaringen uit de eerste twee kokers, werkt Noorderzijlvest op dit moment een projectplan uit voor de resterende kokers wat vervolgens in het najaar van 2015 ter besluitvorming aan het bestuur van Noorderzijlvest wordt voorgelegd.

Vooruitlopend hierop is bij de jaarrekening 2014 door Wetterskip Fryslân besloten tot vorming van een aanvullende bestemmingreserve van € 2,5 miljoen om in ieder geval de verwachte kosten voor de eerste jaren te dekken.

Op basis van de definitieve besluitvorming door Noorderzijlvest zal Wetterskip Fryslân de definitieve bijdragen vaststellen en bij het MP 2017-2021 eventueel nog een aanvullende ruimtevrager opnemen voor het restant van de kosten.

- **Wormengraasproject**

Het waterschap is gedagvaard in een civiele procedure. Als gevolg van het beëindigen van een experimentele wormenreactor op het terrein van de rioolwaterzuivering (rwzi) te Wolvega stelt de wederpartij schade te lijden. De schadeclaim, die vele miljoenen bedraagt, is gebaseerd op de door wederpartij gepleegde investeringen in de wormenreactor, kosten van gemist rendement bij de rwzi's van Wetterskip Fryslân en gemist rendement als het gevolg van het niet kunnen toepassen van deze technologie bij andere waterschappen en overige partijen. De wederpartij is eerder niet tot schikken bereid gebleken.

- **Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit (WiB)**

Met de beoogde bezuinigingen volgend uit WiB Vooruit worden de stelposten in de meerjarenbegroting ingevuld. De komende jaren moet bij de nadere uitwerking van de geïnterpreteerde maatregelen blijken of zij ook daadwerkelijk het beoogde bedrag gaan opleveren om de nog resterende stelposten in te vullen. Ook met betrekking tot de randvoorwaardelijke investeringen zijn aannames gedaan die bij nadere uitwerking zich anders kunnen ontwikkelen.

- **Ontwikkeling pensioenpremies**

Zoals in paragraaf 7.1 bij de ontwikkeling van de werkgeverslasten is vermeld, zijn er factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van de pensioenpremies. Het ABP stelt eind november/begin december de premies voor 2016 vast en beslist over indexatie van de pensioenen per 1-1-2016.

Door deze ontwikkelingen is op dit moment (nog) geen inschatting te maken van de pensioenpremies voor 2016. Daarom wordt in dit MP vooralsnog uitgegaan van de premies conform huidig beleid. Mocht er tussen nu en het moment van opstellen van de Begroting 2016 meer duidelijkheid komen, dan zal dit in de Begroting 2016 verwerkt worden. Afhankelijk van het besluit kan dit leiden tot een verlaging of verhoging van de werkgeverslasten.

- **Bezwaren aanslagen Rijkswateren**

Natuurmonumenten heeft in 2014 bezwaar gemaakt tegen de aanslag rijkswateren. Hefpunt heeft op het bezwaar afwijzend beslist. Natuurmonumenten vecht op dit punt de verbindendheid van de kostentoedelingsverordening bij de rechter aan. Er is op dit moment nog geen uitspraak van de rechter. De verwachting is dat een uitspraak van de rechter nog wel een jaar op zich laten wachten. Natuurmonumenten is in 2014 en 2015 aangeslagen voor ongeveer 6.000 hectares aan natuur in de Waddenzee. Dit komt neer op € 25.800 in 2014 en € 26.400 in 2015.

Mocht Natuurmonumenten in het gelijk worden gesteld dan zal het aantal hectares Natuur per 2016 of 2017 teruggaan van 280.000 hectare naar ongeveer 60.000 hectare. Dit heeft tot gevolg dat het tarief voor de categorie Natuur bij een ongewijzigde kostentoedeling zal stijgen van € 4,40 in 2015 naar € 19,64. Een mogelijke gegrondverklaring van het bezwaarschrift zal ook gevolgen hebben voor het kostenaandeel van de categorie Natuur.

- **POP-3 bijdrage**

De KRW-plannen voor de periode 2016-2021 worden volgens planning in de vergadering van het AB in september vastgesteld en zijn verwerkt in dit MP. Bij de financiering van KRW-maatregelen speelt het verkrijgen van POP-3 middelen een belangrijke rol. Circa 30% van de kosten wordt vergoed. Het verkrijgen van POP-3 middelen is nog een onzekere factor. De consequentie hiervan kan zijn dat een groter deel van de kosten door het waterschap en de provincie gedragen moeten worden.

- **VpB-plicht**

Op 26 mei 2015 heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel Wet modernisering VpB-plicht overheidsondernemingen aangenomen. De nieuwe wettelijke regeling treedt in werking op 1 januari 2016. In dit MP is nog geen rekening gehouden met de invoering van de VpB omdat de impact op de organisatie van WF en de verbonden partijen nog niet geheel duidelijk is. Dat kan pas nadat de kaders duidelijk worden aangereikt door het ministerie.

Bijlage 1: Historisch perspectief

Wetterskip Fryslân is als integraal waterschap in 2004 van start gegaan. Meer dan tien jaar waterschap, waarbij er vanaf het begin een focus was op een gematigde ontwikkeling van de waterschapsbelastingen. Gedurende deze periode hebben zich op tal van terreinen ontwikkelingen voorgedaan die ook van invloed zijn (geweest) op de financiële huishouding. Omdat het MP 2016-2020 het eerste MP is voor het nieuwe bestuur, is een overzicht opgenomen van de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren. Hieronder wordt daarvan een korte schets gegeven.

Fusie: Per 1 januari 2004 zijn de toenmalige zes Friese waterschappen gefuseerd tot het huidige Wetterskip Fryslân. De bestuurlijke en financiële lasten van het herstelprogramma Oevers en Kaden was van dermate grote omvang dat deze beter gedragen konden worden door één organisatie. Met de fusie is een herkenbaar waterschap ontstaan in de provincie Fryslân en een deel van de provincie Groningen (Westerkwartier). Bij de fusie zijn zes organisaties tot één gemaakt, waarbij tegelijkertijd doelen als een betere samenhang, een grotere bestuurskracht, hogere kwaliteit en een efficiëntere organisatie beoogd werden.

WF2007: In het voorjaar van 2007 is de organisatie gereorganiseerd, waarbij de aanvankelijke districtsstructuur plaats maakte voor één organisatie in Leeuwarden. De hernieuwde positiebepaling resulteerde tot een zelfbewustere en pro-actievere organisatie die zich meer is gaan richten op samenwerking en van buiten naar binnen denken en doen. Met de breed inzetbare deskundigheid is WF meer de regierol gaan voeren vanuit het watersysteem- en waterketenbeheer binnen maatschappelijke processen.

8% efficiencytaakstelling: In het kader van efficiency- en kwaliteitsdoelstellingen is in 2007 een reorganisatie gerealiseerd. Het accent van de reorganisatie lag mede op jaarlijks te realiseren structurele efficiencykorting van 2% over een periode van vier jaar. In totaal is tot en met 2009 € 8 miljoen structureel aan efficiency voorstellen gerealiseerd.

Waterschapswet: Het jaar 2008 stond voor Wetterskip Fryslân in het teken van de inwerkingtreding van de nieuwe Waterschapswet. Dit had concrete gevolgen voor onder andere het bestuur, de verkiezingen, de financiering en verslaggevingregels. De nieuwe Waterschapswet heeft ook gezorgd voor een gewijzigde taakinfilling inclusief kostentoedeling. Ook de Waterwet is van kracht geworden, waarbij het uitgangspunt was dat alle watertaken bij de waterschappen zouden liggen. Dit leidde onder andere tot de overdracht van het grondwaterbeheer.

Organisatieontwikkeling: In 2008 is een eerste aanzet gegeven voor een concernbreed verbeter- en ontwikkeltraject waarbij WF zichzelf blijvend en voortdurend wil verbeteren. In 2010 heeft dit geresulteerd in het bedrijfsmodel en in 2011 is dat vertaald naar het programmaplan organisatieontwikkeling. Op basis daarvan wordt de organisatie ingericht volgens de principes van procesgericht werken.

Dividend uitkering: Door de verscherpte norm voor banken (Basel III) is de dividend uitkering van de Nederlandse Waterschapsbank (structureel € 2,3 miljoen) per 2011 komen te vervallen in afwachting van betere tijden.

Verkenningen: Met ingang van 2010 laten de effecten van de economische crisis zich gelden. Daarnaast wordt WF geconfronteerd met exploitatiekosten van nieuwe taken, oplopende investeringslasten en opgelegde bezuinigingsmaatregelen vanuit het Rijk. Om de tariefsverhogingen te beperken zijn over de hele breedte van het taakveld de mogelijke maatregelen verkend. Deze Verkenningen hebben geresulteerd in een MP met tal van maatregelen, waaronder het instellen van een plafond voor personele lasten.

Bestuursakkoord Water: Het Bestuursakkoord Water (2011) is één van de vijf onderdelen die vallen onder het Hoofdlijnenakkoord tussen rijk en decentrale overheden over decentralisatie. Het Bestuursakkoord Water heeft als uitgangspunt dat Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven zich beperken tot hun kerntaken. In de discussies wordt het waterschap meer en meer gezien als de integrale beheerder van zowel oppervlakte-

als grondwater. In dat kader zijn de lasten van het bestrijden van de muskusratten en een bijdrage aan het hoogwater beschermingsprogramma ten laste van Wetterskip Fryslân gekomen.

Maatregelenpakket MP 2014-2018: bij het MP 2014-2018 in het voorjaar 2013 werd duidelijk dat Wetterskip Fryslân in de meerjarenperiode 2014-2018 voor een omvangrijke financiële opgave stond, met name voor de taak watersysteembeheer. In het voorjaar van 2013 hebben het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur een uitgebreide analyse op functioneren een taakinfilling gedaan, met als doel meerjarig te komen tot een structureel sluitende begroting en daarbij de lastenstijgingen voor de ingelanden zoveel als mogelijk te beperken. Om dit te kunnen bereiken is een pakket aan maatregelen doorgevoerd dat leidt tot een beperking van de stijging van de netto lasten. Het gevolg van het doorvoeren van deze maatregelen betekent veelal dat de uitvoering van bestaand beleid wordt versoberd of getemporiseerd. Dit heeft geen ingrijpende gevolgen voor de kwaliteit en de functiebediening. Het maatregelenpakket dat in dit MP-traject is ontwikkeld, bevat in totaal circa 40 maatregelen. Het maatregelenpakket betekent voor de watersysteemtaak lagere lasten van € 1,7 miljoen in 2014 oplopend tot € 5,6 miljoen in 2018. Het maatregelenpakket betekent voor de zuiveringstaak hogere lasten van € 1,2 miljoen in 2014 tot € 4,6 miljoen in 2018. Deze laatstgenoemde stijging van lasten is het gevolg van de interne verrekening in verband met de lozing door de rwzi's op het watersysteem.

Bezuinigingsstelpost MP 2015-2019 taak watersysteembeheer: de netto lasten voor de taak watersysteembeheer lieten in het MP 2015-2019 in eerste instantie zowel in de afzonderlijke jaren als cumulatief een toename zien ten opzichte van de netto lasten zoals gepresenteerd in het MP 2014-2018. Bij de vaststelling van het MP 2015-2019 heeft het algemeen bestuur daarom de opdracht gegeven om bij de begroting 2015 met de stand van de reserve watersysteembeheer ultimo 2019 weer uit te komen op het niveau van het MP 2014-2018. In het MP 2015-2019 is daarom een extra bezuinigingsstelpost van € 5,8 miljoen cumulatief opgenomen die bij de begroting 2015 nader geconcretiseerd is.

Vanuit deze vraagstelling is een inventarisatie gemaakt van mogelijke bezuinigingsmaatregelen en uitgewerkt bij de begroting 2015. Dit heeft geleid tot een pakket aan maatregelen van cumulatief € 6,8 miljoen die in de meerjarige cijfers van de begroting 2015 als bezuiniging is verwerkt en waarmee de bezuinigingsstelpost is gerealiseerd.

Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit: met de opdracht van het bestuur om te komen tot aanvullende bezuinigingen is met Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit de al lopende ontwikkeling waar mogelijk versneld. Hierbij is over de volle breedte gekeken naar besparingsmogelijkheden waarbij de kwalitatieve doelstellingen van het waterschap overeind blijven.

Het project heeft geleid tot een concrete opgave van bezuinigingsmaatregelen. Daarnaast is gekeken naar verbeteringen en doorontwikkeling in de bedrijfsvoering die nodig zijn om dit te kunnen realiseren. De bezuinigingen hebben ook betrekking op te realiseren besparingen op de organisatie, in het bijzonder op die van de personele lasten. Om hieraan invulling te geven zijn kansrijke maatregelen in kaart gebracht. Ook kleine veranderingen in de organisatiestructuur die een verbetering in de efficiency inhouden zijn daarbij meegenomen. Er zijn in 2014 tal van maatregelen getroffen die uiteindelijk hebben geresulteerd in diverse aanpassingen van de organisatiestructuur. De reorganisatie die hiervan het gevolg was, is per 1 januari 2015 doorgevoerd.

Vanaf 2015 vindt een verdere uitwerking van de maatregelen plaats. Hierbij gaat het onder meer om de voorbereiding van de invoering van een centrale regiekamer voor de aansturing van de zuiveringen, maatregelen op het gebied van het waterbeheer en een slimmere inrichting van de interne ondersteunende functies. In 2015 worden daartoe implementatieplannen opgesteld die vervolgens in de periode 2015 tot 2019 worden uitgevoerd. Bij deze implementatieplannen worden ook de te maken kosten in beeld

gebracht. De implementatieplannen met bij behorende investeringsvoorstellen worden afzonderlijk aan het bestuur voorgelegd.

Ombuigingen

Het is mogelijk geweest om belangrijke lastenverzwaringen als gevolg van toenemende investeringen en overdracht van taken op te vangen zonder grote stijgingen in de tarieven. Dit is met name het gevolg van verschillende doorgevoerde ombuigingen. Ombuigingen kunnen het gevolg zijn van een veranderde taakinfilling, wijziging van beleid, een ingevoerde stelpost of van bijvoorbeeld organisatieontwikkeling (efficiency).

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de tot nu toe gerealiseerde/ begrote structurele ombuigingen over de periode 2010 tot en met 2015.

Gerealiseerde ombuigingen 2010 t/m 2015 (bedragen x € 1 miljoen)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Cumulatief
2010	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	11,6
2011		3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	18,8
2012			3,2	3,2	3,2	3,2	12,9
2013				2,9	2,9	2,9	8,8
2014					3,5	3,5	7,0
2015						1,8	1,8
Structureel	1,9	5,7	8,9	11,9	15,3	17,1	60,8

Uit bovenstaande tabel blijkt, dat (m.i.v. 2010) in 2015 de lasten structureel € 17,1 miljoen lager zijn als gevolg van de ombuigingen. Over de periode 2010 tot en met 2015 is cumulatief € 60,8 miljoen omgebogen.

In onderstaand overzicht zijn de ombuigingen voor de MP-periode opgenomen. De afgesproken MP-maatregelen vanuit het MP 2014-2018 en 2015-2019 maken onderdeel uit van deze ombuigingen.

Ombuigingen periode 2016-2020 (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020	Cumulatief
2016	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	8,5
2017		0,4	0,4	0,4	0,4	1,6
2018			0,5	0,5	0,5	1,5
2019				-0,3	-0,3	-0,6
2020					0,3	0,3
Structureel	1,7	2,1	2,6	2,3	2,6	11,3

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de lasten in 2016 nog eens structureel met € 1,7 miljoen zijn omgebogen ten opzichte van 2015. In 2020 zijn de lasten structureel € 2,6 miljoen lager dan in 2015 als gevolg van de ombuigingen.